

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Asiaa aikuisille!

Päivi Tuononen

Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008

Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008.

Päivi Tuononen:

Asiaa aikuisille!

Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa.

Toinen painos

Julkaisija

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

PL 41, 40101 Jyväskylä

pirkko-liisa.rautio@stm.fi

puh. (09) 160 73986

faksi (014) 337 4248

www.lapsiasia.fi

Taitto

Workshop Pälvä Oy

Kuvat

Porin lastenkulttuurikeskus, Satakunnan lastenkulttuuriverkoston

"Vähäx valottaa" -lasten ja nuorten valokuvafestivaaleilta 2008.

Paino

Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä 1/2009

Julkaisu luettavissa internetissä osoitteessa www.lapsiasia.fi

Asiaa aikuisille!

Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa.

Sisältö

Tiivistelmä	4
Esipuhe	6
1. Johdanto	8
2. Lapsen oikeudet ja osallistuminen	8
2.1 Lapsen oikeudet	8
2.2 Lapsiasiavaltuutettu lapsen oikeuksien edistäjänä	9
2.3 Lapset mukaan YK-raportointiin	10
3. Kyselyn toteutus	12
4. Mitä lapset ja nuoret ajattelevat omasta hyvinvoinnistaan ja oikeuksistaan?	14
4.1 Koti ja perhe	14
4.2 Koulu	18
4.3 Vapaa-aika	24
4.4 Lapset ja nuoret Suomessa	30
4.5 Oikeus hyvään lapsuuteen ja nuoruuteen	34
5. Pohdinta	38
5.1 Johtopäätökset	39
5.2 Luotettavuuden arviointi	42
6. Lapsiasiavaltuutetun suositukset toimenpiteiksi	44
Liite 1	47
Liite 2	48
Liite 3	49
Liite 4	50
Liite 5	52
Liite 6	54
Liite 7 YK:n lapsen oikeuksien sopimus lyhyesti	55

Tiivistelmä

Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008.

Päivi Tuononen: *Asiaa aikuisille!*

Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa.

Tämän raportin pohjana on lapsiasiavaltuutetun toimiston toteuttama kysely, jossa kartoitettiin lasten ja nuorten näkemyksiä oikeuksiensa toteutumisesta Suomen neljättä määräaikaisraportointia varten YK:n lapsen oikeuksien komitealle. Kyseessä on ensimmäinen kerta, kun lasten ja nuorten omia mielipiteitä on kerätty tätä tarkoitusta varten. Tulokset välitetään osana lapsiasiavaltuutetun omaa raporttia YK:n lapsen oikeuksien komitealle todennäköisesti vuoden 2010 aikana.

Kyselyn ohjaavana periaatteena on toiminut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 12, jonka mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa itseään koskevista asioista ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Tärkeitä lähtökohtia kyselylle ovat myös muut sopimuksen johtavat periaatteet: syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus sekä lapsen oikeus hyvään elämään (artiklat 2, 3 ja 6). Lähemmässä tarkastelussa ovat olleet erityisesti perheympäristöä, koulunkäyntiä ja vapaa-aikaa koskevien oikeuksien toteutuminen (artiklat 9, 28, 31). Hankkeen taustalla on käsitys lapsesta aktiivisena toimijana ja oman elämänsä parhaana asiantuntijana.

Lapsen oikeuksien toteutumista lähestyttiin tässä selvityksessä kysymällä lapsilta ja nuorilta heidän elämänsä vahvuuksista, muutostarpeista ja vaikuttamismahdollisuuksista erityisesti kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Yläkoululaisilta kysyttiin mielipiteitä myös lasten ja nuorten yleisestä hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Lisäksi selvitettiin vastaajien mielipiteitä elämän iloista ja suruista, lapsuudesta ja nuoruudesta elämänvaiheena sekä lapsen oikeuksien tunnettuudesta.

Kysely toteutettiin sähköisenä verkkokyselynä loka–joulukuussa 2007 ja tammi–maaliskuussa 2008. Se suunnattiin ennalta valittujen ryhmien kautta pääasiassa ala- ja yläkoulujen 4.–9.-luokkalaisille. Vastauksia saatiin 607 lapselta ja nuorelta eri puolilta Suomea. Vastaajista 70 prosenttia oli alakoululaisia ja lo-

put 30 prosenttia yläkoulujen oppilaita ja toisen asteen opiskelijoita. Kyselyn toteuttamisessa yhteistyökumppaneina toimivat Kerhokeskus – koulutyön tuki ry ja Suomen Lasten Parlamentti yhdistys.

Lapset ja nuoret ovat eri elämänalueistaan tyytyväisimpiä kodin hyvinvointiin ja perheen huolenpitoon. Kotona korostuvat erityisesti perheenjäsenien merkitys, kodin fyysiset puitteet sekä huolenpito ruoan, turvan, tuen ja kannustuksen merkeissä. Parannettavia asioita löytyy kotiin ja perheeseen liittyvistä asioista vain vähän. Eniten lapset ja nuoret toivovat riitojen vähenemistä ja lisää yhteistä aikaa perheen kesken. Kotonaan lapset haluaisivat vaikuttaa enemmän sekä itseään koskeviin että yhteisiin asioihin, kuten ruokaan, sääntöihin, hankintoihin ja matkoihin.

Kouluympäristön vahvuuksia ovat toimivat sosiaaliset suhteet: mukavat opettajat, kivat kaverit ja hyvä ilmapiiri. Lapset ja nuoret arvostavat koulussa saamaansa opetusta sekä ilmaista kouluruokailua. Eniten parantamista koetaan olevan kuitenkin juuri kouluruuassa. Toinen tärkeä kehittämiskohde ovat koulujen pihat, joihin toivotaan lisää viihtyisyyttä ja välineitä. Lapset ja nuoret toivovat välitunteihin enemmän toiminnallisuutta ja valinnan mahdollisuuksia. Erityisesti alakoululaiset kaipaavat pidempiä taukoja koulupäivään.

Kouluviihtyvyyttä toivotaan parannettavan myös panostamalla koulun ilmapiiriin ja yhteisöllisyyteen. Oppilaat kaipaavat tiukempaa puuttumista kiusaamiseen, parempaa sääntöjen valvontaa sekä työrauhaa oppitunneille. Viihtyvyyttä voitaisiin parantaa myös kohentamalla koulutilojen kuntoa ja ulkonäköä. Lapset ja nuoret kokevat vaikuttamismahdollisuutensa koulussa usein vähäisiksi. He kaipaavat enemmän mahdollisuuksia osallistua koulutyön ja -yhteisön kehittämiseen.

Lapset ja nuoret arvostavat vapaa-ajallaan eniten monipuolisia harrastusmahdollisuuksia sekä kave-

reiden kanssa vietettyä aikaa. Harrastustarjonnassa koetaan tosin olevan paljon puutteita pienillä paikkakunnilla. Lapset haluavat kuntien panostavan erityisesti liikuntapalveluihin. Nuoret taas toivovat lisää kokoontumisaikaa ja heille suunnattua toimintaa. Lasten ja nuorten laadukkaan vapaa-ajan edellytyksenä on siisti ja viihtyisä elinympäristö, jossa he pääsevät liikkumaan itsenäisesti ja turvallisesti. Lapset ja nuoret toivovat, että heille varmistettaisiin myös riittävästi omaehtoista vapaa-aikaa.

Sosiaaliset suhteet tuovat lasten ja nuorten elämään sekä iloa että huolta. Perhe ja kaverit koetaan hyvinvoinnin suurimmaksi voimavaraksi. Sosiaaliin suhteisiin liittyvät konfliktit, kuten kiusaaminen ja riidat, sekä läheisten hyvinvointi aiheuttavat lapsille eniten huolta. Harvalla vastaajalla oli kuitenkin akuuttia hätää itsestään tai läheisensä puolesta. Läheisten ihmisten lisäksi myös harrastusten ja mielekkäiden vapaa-ajan virikkeiden koetaan tuovan elämään merkitystä ja iloa.

Kyselyn tulosten perusteella suomalaisilla lapsilla ja nuorilla on hyvät edellytykset turvallisuudelle, ter-

veelliselle ja virikkeelliselle kasvulle. Suurin osa lapsista ja nuorista voi hyvin ja on tyytyväisiä elämäänsä. Parhaiten lasten elämässä toteutuvat oikeus kasvuun perheympäristössä (artikla 9), oikeus ilmaiseen perusopetukseen (artikla 28) ja oikeus vapaa-aikaan ja virkistykseen (artikla 31). Yli puolet vastaajista kertoo tietävänsä oikeuksistaan riittävästi.

Eniten hyvinvoinnin puutteita löytyy lapsen edun ja osallistumisoikeuksien toteutumisessa (artiklat 3, 12). Lisäksi on havaittavissa, että suomalaisten lasten elämää leimaa suorittaminen niin koulutyössä kuin harrastuksissakin levon ja leikin jäädessä vähemmälle huomiolle (artikla 31). Lapset ja nuoret toivovatkin lisää mahdollisuuksia ei-kilpailulliseen harrastamiseen, rentoutumiseen ja yhdessäoloon perheen ja kavereiden kanssa. Lapsuudessa ja nuoruudessa arvostetaan erityisesti vapautta ja huolettomuutta vastapainona aikuiselämän kiireelle ja vastuunkannolle. ●

Lapsiasiavaltuutetun esipuhe

Suomen edistyminen lapsen oikeuksien toteutumisessa on viiden vuoden välein kansainvälisen arvioinnin kohteena. Suomen neljäs arviointikierron on juuri alkamassa – ulkoasiainministeriö toimittaa Suomen hallituksen raportin YK:lle syksyllä 2008.

Mitä lapset ja nuoret itse ajattelevat omien oikeuksiensa toteutumisesta ja hyvinvoinnista? Tämä kysymys oli päällimmäisenä mielessä, kun lapsiasiavaltuutetun toimisto vuoden 2007 syksyllä ryhtyi suunnittelemaan omaa osuuttaan YK:lle raportoinnissa. Halusimme selvittää lasten ja nuorten omia mielipiteitä ja välittää niitä YK:n lapsen oikeuksien komitealle.

Aiheena kyselyssä olivat perhe ja koti, koulu, vapaa-aika ja harrastukset sekä lapsena oleminen ylipäätään. Kysyimme, mitkä asiat lasten mielestä ovat näillä elämänalueilla hyvin ja mitkä asiat kaipaavat korjausta.

Kyselyn tulokset on raportoitu tässä julkaisussa niin, että mahdollisimman paljon tilaa saavat lasten omat mielipiteet. Kysymykset olivat tarkoituksella avoimia, jotta myös lasten oma tärkeysjärjestys ja mielissä päällimmäisenä olevat asiat voisivat tulla esille. Haimme etenkin asioita, joihin voitaisiin päätöksenteossa vaikuttaa.

Vaikka kyselyyn vastaajia ei ole valittu tieteellisin menetelmin, voidaan tuloksia pitää hyvin lasten ja nuorten mielipiteitä edustavina. Samat teemat ovat nousseet toistuvasti esiin lapsiasiavaltuutetun tavatessa lapsia ja nuoria. Hyvin samansuuntaisia tuloksia etenkin hyvinvointiin koulussa vaikuttavista asioista saimme jo vuonna 2006 oppilaskuntien kautta toteutetusta kyselystä. Moni asia on lasten mielestä hyvin. Kuitenkin lapset ovat kaikissa yhteyksissä toivoneet enemmän mahdollisuuksia tulla kuulluksi sekä vaikuttaa oman arkensa asioihin.

Uutena asiana tuli tässä kyselyssä esille oman vapaa-ajan niukkuus ja harrastusten suorituspainotteisuus osalla lapsia. Lapset ja nuoret tarvitsevat riittävästi myös ihan omaa aikaa leikkiin, pelaamiseen, olemiseen ja kavereiden tapaamiseen.

Olemme kiitollisia yhteistyökumppaneiden avusta kyselyn ja tämän raportin toteuttamisessa. Etenkin haluan kiittää Kerhokeskus – Koulutyön tuki ry:tä ja Tiina Karhuvirtaa käytännön tuesta. Sinikka Mäntysalo-Lamppu Suomen Lasten Parlamenttiryhdyksestä on myös ollut suureksi avuksi. Porin lastenkulttuurikeskuksen ”Vähäx valottaa”-valokuvafestivaalin ansiota on mainio kuvitus.

Osana kyselyä tuotimme esiteaineistoa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta yhteistyössä useiden järjestöjen ja Opetushallituksen kanssa. Suuret kiitokset hyvistä neuvoista etenkin Sointu Möllerille Pelastakaa Lapset ry:stä sekä Inka Hetemäelle Suomen UNICEF:ista. Lapsen oikeuksien esite on julkaistu myös tämän raportin liitteenä suomen kielellä. Sitä on saatavilla lisäksi ruotsin, englannin, pohjoissaamen ja romanikielellä www.lapsiasia.fi -sivuilla.

Lasten ja nuorten mielipiteiden tiivistelmä tullaan välittämään YK:lle osana lapsiasiavaltuutetun omaa raporttia vuonna 2010. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu välittää lasten mielipiteitä kotimaisille päättäjille niin kouluihin, kuntiin, ministeriöihin kuin eduskuntaankin. Lasten mielipiteissä on asiaa ja opiksi otettavaa jokaiselle aikuiselle, myös lasten vanhemmille. ●

Jyväskylässä 27.10.2008

Maria Kaisa Aula
Lapsiasiavaltuutettu

I. Johdanto

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on ollut Suomen valtiota oikeudellisesti sitova vuodesta 1991. Lapsen oikeuksien sopimus pyrkii takaamaan lapselle mahdollisimman hyvät edellytykset terveeseen ja turvalliseen elämään ja kehittymiseen. Suomi raportoi YK:n lapsen oikeuksien komitealle edistymisestään sopimuksen tavoitteiden toteuttamisessa neljännen kerran vuonna 2008.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus erityiseen suojeluun, oikeus nauttia omasta osuudestaan yhteiskunnan voimavaroista sekä oikeus osallistumiseen. Sopimuksen 12. artikla takaa lapselle oikeuden ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa itseään koskevista asioista ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Lapset ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Vaikka alle 18-vuotiailla ei olekaan äänioikeutta, lapset ja nuoret ovat yhteiskuntamme jäseniä – kuntalaisia ja kansalaisia. Heillä on paljon arvokasta tietoa arkiympäristöstään erilaisten yhteisöiden jäsenenä ja palveluiden käyttäjinä. Lapsilla ja nuorilla on mielipiteitä, jotka ansaitsevat tulla kuulluiksi ja huomioon otetuiksi arvioitaessa lasten hyvinvoinnin toteutumista ja parannettaessa heille suunnattuja palveluja.

Tämä selvitys perustuu lapsiasiavaltuutetun toimiston toteuttamaan valtakunnalliseen kyselyyn, jossa kerättiin lasten ja nuorten omia mielipiteitä oikeuksiensa toteutumisesta. Kyseessä on ensimmäinen hanke, jossa suomalaisten lasten omia mielipiteitä on kysytty erityisesti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määräaikaisraportointia varten. Kyselyn toteuttamisessa yhteistyökumppaneina ovat toimineet Kerkohakeskus – koulutyön tuki ry ja Suomen Lasten Parlamentti yhdistys. ●

2.1 Lapsen oikeudet

Lapsen oikeuksien yleissopimus on lasten oma ihmisoikeussopimus, joka hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989. Suomi liittyi sopimukseen 1991 eduskunnan päätöksellä eli se on maattamme oikeudellisesti sitova. YK:n lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita.

Sopimuksen lähtökohtana on, että lapsille kuuluu pääosin samat oikeudet kuin aikuisillekin. Sen lisäksi lapsille kuuluu myös omat oikeudet, jotka turvaavat lasten erityisiä tarpeita ja etua. Sopimuksen sisältö voidaan jakaa kolmeen pääteemaan: lapsella on oikeus erityiseen suojeluun, lapsella on oikeus riittäviin voimavaroihin ja lapsella on oikeus osallistua ja tulla kuulluksi.

Kaikilla lapsilla on samat oikeudet. Lapsia tulee kohdella yhdenvertaisesti eikä ketään saa syrjiä hänen taustansa tai ominaisuuksiensa perusteella. Lapsen oikeuksien sopimuksen lähtökohta on lapsen edun asettaminen etusijalle kaikessa päätöksenteossa. Päätöksiä tehtäessä tulee etukäteen arvioida niiden vaikutukset lasten elämään ja hyvinvointiin. Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista oma näkemyksensä kaikissa itseään koskevista asioissa, ja nämä näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Lapsen oikeuksien sopimus korostaa vanhempien ensisijaista vastuuta lapsen kasvattamisessa ja valtion ja kuntien velvollisuutta tukea heitä tässä tehtävässä. Valtiolla ja kunnilla on kuitenkin viimesijainen

2. Lapsen oikeudet ja osallistuminen

vastuu turvata lapsen hyvä elämä, mikäli vanhemmat eivät täytä omia velvollisuuksiaan.

Kaikki maailman maat kahta lukuun ottamatta ovat lapsen oikeuksien sopimuksen osapuolia. Jokainen sopimukseen liittynyt maa raportoi viiden vuoden välein sopimuksen täytäntöönpanosta ja YK julkistaa sen pohjalta omat päätelmänsä ja suosituksensa. Suomen neljäs määräaikaisraportti YK:lle jätetään vuonna 2008. Suomessa hallituksen raportin kokonaisuudesta vastaa ulkoasiainministeriö. Hallituksen raportin lisäksi lastensuojelujärjestöt ja lapsiasiavaltuutettu toimittavat YK:lle omat ns. varjoraporttinsa.

Tämän julkaisun liitteenä on suomenkielinen lyhennelmä lapsen oikeuksien sopimuksen artikloista. Kokonaisuudessaan sopimus on luettavissa esimerkiksi lapsiasiavaltuutetun verkkopalvelusta <http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/aineistot/sopimus/kokoteksti.htx>.

2.2 Lapsiasiavaltuutettu lapsen oikeuksien edistäjänä

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on seurata ja edistää lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista Suomessa. Valtuutettu toimii yleisellä yhteiskuntapolitiikan tasolla yhteistyössä muiden viranomaisen, asiantuntijoiden, järjestöjen ja lapsipolitiikan toimijoiden kanssa. Lapsiasiavaltuutettu on maan hallituksesta riippumaton ja itsenäinen viranomainen, joka toimii hallinnollisesti sosiaali- ja terveystoimen

LAPSELLA ON OIKEUS:

- erityiseen hoivaan ja suojeluun
PROTECTION
- riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista
PROVISION
- osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon
PARTICIPATION

SOPIMUKSEN NELJÄ JOHTAVAA PERIAATETTA:

- kaikki lapset ovat tasa-arvoisia
ARTIKLA 2
- lapsen etu on ensisijainen kaikessa päätöksenteossa
ARTIKLA 3
- lapsella on oikeus hyvään elämään
ARTIKLA 6
- lapsen näkemykset on otettava huomioon
ARTIKLA 12

nisteriön yhteydessä. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus.

Lapsiasiavaltuutettu tekee aloitteita ja antaa lausuntoja sekä suosituksia päätöksenteon kehittämiseksi. Valtuutetun tehtäviin kuuluu yhteydenpito lapsiin ja nuoriin sekä heiltä saadun tiedon välittäminen päätöksentekijöille. Yhteydenpidon tapoja ovat muun muassa lasten ja nuorten tapaamiset kouluissa, järjestöissä ja erilaisissa tapahtumissa, selvitysten ja kyselyjen teettäminen sekä lasten osallistumisen edistäminen heille suunnattujen nettisivujen kautta osoitteessa www.lastensivut.fi.

Lasten ja nuorten mielipiteitä on lapsiasiavaltuutetun toimistossa kerätty lasten tapaamisten ja nettisivujen lisäksi valtakunnallisella kyselyllä ala- ja yläkoulujen oppilaskuntien hallituksille. Anu-Leena Arposen tekemässä selvityksessä ”Miten nuo pienet osaa ajatella nuin fiksusti?” Lasten mielipiteitä omasta arkiympäristöstään” kartoitettiin lasten kokemuksia erityisesti kunnallisista palveluista. Lisäksi lasten mielipiteitä on selvitetty 2007–2008 saamelaislapsia koskevassa hankkeessa, jossa projektityöntekijä Minna Rasmus kartoitti lasten oikeuksien toteutumista Suomen saamelaisalueella. Vastaava hanke käynnistettiin romanilasten keskuudessa syksyllä 2008. Lasten osallistumisen edistäminen on ollut lapsiasiavaltuutetun toiminnan painopistealueena erityisesti vuosina 2007 ja 2008.

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa on viisi työnteekijää, joista yhden vastuulla on lasten osallistumiseen ja lapsen oikeuksien tiedottamiseen liittyvät asiat. Muun henkilöstön vastuualueita ovat esimerkiksi vaikuttaminen päätöksentekoon sekä lasten hyvinvoinnin seuranta.

LAPSIASIAVALTUUTETUN LAKISÄÄTEISET (1221/2004) TEHTÄVÄT:

- 1) Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien seuranta ja siitä raportointi
- 2) Päätöksenteon seuranta ja siihen vaikuttaminen ennakoivasti
- 3) Yhteydenpito lapsiin ja nuoriin ja heiltä saadun tiedon välittäminen päätöksentekijöille
- 4) Tiedon välittäminen viranomaisille, lasten kanssa työskenteleville ja muulle väestölle
- 5) Lapsipolitiikan koordinaation parantaminen
- 6) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisen edistäminen

”Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.” (artikla 12)

2.3 Lapset mukaan YK-raportointiin

Hanke lasten omien mielipiteiden keräämiseksi YK:lle lapsen oikeuksien määräaikaishraportointia varten käynnistyi pohjoismaisten esimerkkien innoittamana. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa lasten mielipiteitä oli selvitetty maiden valmistautuessa raportoimaan lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisesta. Suomessa lasten mielipiteitä ei aiemmin ollut kerätty juuri tätä tarkoitusta varten. Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutetut ovat myös jo aiemmin osallistuneet maiden YK-raportointiprosessiin.

Lasten mielipiteiden kokoamiseksi järjestettiin valtakunnallinen kysely. Lapsen oikeuksien toteutumista lähestyttiin selvittämällä lasten ja nuorten hyvinvointia arjen eri ympäristöissä: kotona, koulussa ja vapaaajalla. Näihin liittyen kysyttiin, mitkä asiat ovat hyvin, missä olisi parannettavaa ja mihin asioihin lapset ja nuoret haluaisivat vaikuttaa enemmän. Lisäksi yläkoululaisilta kysyttiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin yleisiä vahvuuksia ja muutostarpeita Suomessa. Lopuksi kartoitettiin lasten kokemia iloja ja suruja, lapsen oikeuksien tunnettuutta sekä lapsuuden parhaita puolia. Kysely perustui avoimiin kysymyksiin. Sen pohjana käytettiin Ruotsin lapsiasiavaltuutetun toimistossa tehtyjä kyselyjä.

Kyselyn toteuttamisessa yhteistyökumppaneina toimivat Kerhokeskus – koulutyön tuki ry ja Suomen Lasten Parlamentti yhdistys. Myös Opetushallitus, varhaisnuorisojärjestöjen Kuunnelkaa meitä -osallisuushanke, Suomen Unicef ja Pelastakaa Lapset ry tarjosivat omaa asiantuntemustaan ja kontaktejaan hankkeen toteuttamiseksi. Näiden toimijoiden kesken tuotettiin syksyllä 2007 lapsen oikeuksien sopimuksesta kertovaa esitemateriaalia, jota jaettiin myös kyselyyn osallistuneille ryhmille. Materiaalia on myöhemmin käännetty ruotsiksi, englanniksi, saameksi ja romanikielelle. ●

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen raportointi

 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen toteutumista valvoo lapsen oikeuksien komitea. YK:n jäsenvaltiot nimittävät komitean jäsenet määrävuosiksi. Sen toimipaikka on Geneve.

Sopimusvaltiot raportoivat komitealle sopimuksen täytäntöönpanosta ja edistymisestä lapsen oikeuksien suhteen. Raportoinnin tavoitteena on kannustaa jokaista sopimusvaltiota entistä paremmin toteuttamaan sopimusta.

Kukin valtio jättää ensimmäisen raporttinsa kahden vuoden kuluessa siitä, kun sopimus on ratifioitu ja se on tullut kyseisessä maassa voimaan. Suomi antoi ensimmäisen raporttinsa YK:lle vuonna 1993. Sen jälkeen YK:lle raportoidaan viiden vuoden välein. Suomen hallitus on tähän mennessä antanut raportit vuosina 1998, 2003 ja neljännen kerran syksyllä 2008.

Ulkoasiainministeriö kokoaa raporttia varten lausuntoja toisilta ministeriöiltä, muilta viranomaisilta, kansalaisjärjestöiltä ja lapsiasiavaltuutetulta. Raportin luonnosteluvaiheessa ministeriö järjestää myös kuulemistilaisuuden eri tahoille. Raporteissa tulee keskittyä etenkin siihen, miten valtio on toteuttanut YK-komitean sille antamia suosituksia.

Komitea nimeää keskuudestaan kullekin maalle raportioijan. Ennen sopimusvaltion edustajien virallista kuulemistä, komitea järjestää suljetun kuulemisen (ns. pre-session) johon kutsutaan hallituksen ulkopuolisia tahoja. Näitä ovat lapsiasiavaltuutettu, kansalaisjärjestöt sekä UNICEF:in edustajat. Myös lapsia ja nuoria voi osallistua tähän tilaisuuteen. Tähän kuulemiseen järjestöt ja lapsiasiavaltuutettu laativat omat rinnakkaisraporttinsa komitealle.

Järjestöt ja lapsiasiavaltuutettu voivat kuulemisessa vaikuttaa esimerkiksi siihen, mitä kysymyksiä komitean jäsenet esittävät hallituksen edustajille ja mihin komitean huomio painottuu.

Kunkin maan hallituksen kuuleminen komiteassa on julkinen tilaisuus. Suomen valtion valtuuskuntaa johtaa yleensä ulkoasiainministeriö. Jäseninä on muiden ministeriöiden ja mm. eduskunnan perustuslakivaliokunnan edustajia.

Komitea antaa kuulemisten jälkeen hallitukselle suosituksensa. Valtioiden tulee raportoida näiden toteuttamisesta seuraavissa raporteissaan. Suomen valtio sai edelliset suositukset 30.9.2005. Maaraportti, johon ne perustuivat annettiin jo vuonna 2003. YK-lapsen oikeuksien komitean työ on hyvin ruuhkautunut. Sen vuoksi Suomen valtion syyskuussa 2008 jättämän raportin perusteella komitea antaa suositukset mahdollisesti vasta vuonna 2010 tai 2011.

Sopimuksessa on edellytetty, että valtiot huolehtivat raporttiansa ja niiden perusteella annettujen suositusten julkaisemisesta ja levittämisestä laajasti omassa maassaan. Raportteja on julkaistu ulkoasiainministeriön nettisivulla www.formin.fi.

Aiempiä YK-raportteja ja niistä annettuja suosituksia on koottu myös lapsiasiavaltuutetun verkkopalveluun www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/aineistot/sopimus/raportit.htx. Osa aineistosta löytyy myös ruotsin ja saamen kielellä.

Suomen lapsiasiavaltuutettu on nyt ensimmäistä kertaa mukana YK-raportoinnissa, koska toimisto perustettiin Suomeen vasta vuonna 2005. Lapsiasiavaltuutettu on YK-komitean näkökulmasta lasten oikeuksien toteutumista valvova itsenäinen ihmisoikeusinstituutio. ●

3. Kyselyn toteutus

Kyselyn aineisto kerättiin sähköisellä lomakkeella ennalta valittujen lasten ja nuorten ryhmien kautta. Kysely luotiin Survette-järjestelmään, jonka tarjosi lapsiasiavaltuutetun toimiston käyttöön Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Kysely oli avoinna seitsemän viikon ajan lapsiasiavaltuutetun verkkosivuston www.lapsiasia.fi yhteyteen luodulla piilosivulla loka–joulukuussa 2007. Se avattiin uudelleen Suomen Lasten Parlamentin osallistuessa kyselyyn tammi–maaliskuussa 2008. Kaikilla lapsilla ja nuorilla ei ollut mahdollisuutta käyttää tietokonetta vastaamiseen, joten osa aineistosta kerättiin perinteisellä kyselylomakkeella.

Kyselyyn haastettiin osallistumaan lapsiasiavaltuutetun yhteistyökouluja, kuntakohtaisia Lasten Parlamentteja, osaa Nuorten Parlamenttikerhoista, sijoitettujen nuorten yhdistys Sinut ry:tä, romanilasten kerhoryhmää, Kuunnelkaa meitä -hankkeessa mukana olleita kerhoja sekä valtakunnallista Suomen Lasten Parlamenttia. Suurin osa lapsista ja nuorista vastasi kyselyyn koulutuntien tai kerhon kokoontumisaikojen puitteissa ohjatussa tilanteessa. Suomen Lasten Parlamentin jäsenet osallistuivat kyselyyn omalla ajallaan pääasiassa kotoa käsin.

Kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 607 lapselta ja nuorelta eri puolilta Suomea. Vastaajat olivat iältään 9–17-vuotiaita. Kyselyyn osallistuneiden ikäjakama ja kotipaikkakunnat on koottu liitteisiin. Vastaajista alakoululaisia oli 70 prosenttia ja yläkoululaisia sekä toisen asteen opiskelijoita 30 prosenttia. Vastauksia saatiin lähes yhtä paljon tytöiltä ja pojilta. Iän ja sukupuolen tarkkaa tilastointia vaikeutti se, ettei Suomen Lasten Parlamentin jäseniltä kerätty näitä taustatietoja anonymiteetin turvaamiseksi. Kyselyn vastauksista neljä prosenttia oli ruotsinkielisiä.

Kyselyn päätyttyä lasten ja nuorten vastaukset tulostettiin Survette-järjestelmästä kysymyksittäin analysoitavaksi. Aineistosta eriteltiin erilaiset vastausvaihtoehdot taulukoihin ja aineisto käytiin läpi merkitsemällä jokaisen vastausvaihtoehdon esiintymismäärä kunkin kysymyksen kohdalla. Lopuksi

eri vastausvaihtoehtojen määriä verrattiin toisiinsa ja samaan aihepiiriin liittyviä vaihtoehtoja yhdistettiin suuremmiksi teemoiksi.

Avoimiin kysymyksiin pohjautuva kysely tuotti runsaasti mielipiteitä lapsilta ja nuorilta. Kyselyn keskeiset tulokset on esitetty seuraavassa luvussa kysymyksittäin. Tuloksiin on koottu niitä teemoja, jotka toistuvat aineistossa useimmin. Lisäksi tuloksiin on nostettu joitakin aiheita, joilla on erityistä sisällöllistä merkittävyyttä. Tulososassa esitettyjen teemojen lisäksi lasten vastauksissa esiintyi myös muita aiheita, joita ei käsitellä raportissa.

Raportin sisällössä ja ulkoasussa on haluttu antaa mahdollisimman paljon tilaa lasten ja nuorten omalle ilmaisulle. Tulososaa on elävöitetty kyselyn aineistosta poimituilla lainauksilla. Lasten ja nuorten vastauksilla on korostettu kyselyn päätuloksia mutta tuotu lisäksi esille myös vastaajien mielipiteiden kirjoa. Raportin kuvitukseen aineisto on saatu Porin lastenkulttuurikeskuksen ”Vähäx valottaa” -lasten ja nuorten valokuvafestivaaleilta 2008.

Raportissa siteeratut lapsen oikeudet ovat tiivistyksiä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikloista. Sopimus kokonaisuudessaan löytyy lapsiasiavaltuutetun verkkopalvelusta www.lapsiasia.fi. ●

LASTEN PARLAMENTTI -toiminta on lasten keskinäistä ja lasten ja aikuisten välistä yhteistyötä lapsen oikeuksien edistämiseksi sekä paikallisella että valtakunnallisella tasolla. Toiminnassa annetaan lapsille mahdollisuus keskustella tärkeiksi kokemista asioista, tehdä aloitteita ja luoda kontakteja päättäjiin. Siten toiminnassa tuetaan lasten osallistumista, yhteiskuntatietoisuuden lisääntymistä ja sosiaalista vahvistumista.

Kuntakohtaiset Lasten Parlamentit ovat 7–12-vuotiaiden vaikuttamiskanava paikallistasolla. Lasten Parlamentit toimivat kunnissa virallisina toimieliminä osana kokonaisvaltaista lasten vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmää, ja niiden toimintamuodot rakentuvat kuntakohtaisesti. Yhteisenä tavoitteena on, että lasten kokemukset, käsitykset ja tieto välittyvät päättäjätasolle. Kunnallisia Lasten Parlamentteja toimi syksyllä 2008 noin kymmenessä Suomen kunnassa.

Valtakunnallinen Suomen Lasten Parlamentti (SLP) perustettiin Tampereella 9. marraskuuta 2007. Sen tarkoituksena on vahvistaa lasten asemaa ja vaikuttamismahdollisuuksia valtakunnallisesti sekä lisätä vuoropuhelua aikuisten ja lasten välillä. Suomen Lasten Parlamentti muodostuu kuntien valtuuttamista edustajista ja näiden varaedustajista. Yli 200 kunnalla on edustaja Suomen Lasten Parlamentissa. Lasten työskentely tapahtuu pääasiassa verkossa sijaitsevassa suljetussa virtuaaliparlamentissa, jossa parlamentti kokoontuu keväisin ja syksyisin täysistuntoon (www.lastenparlamentti.fi). Kerran vuodessa Suomen Lasten Parlamentti pitää fyysisen täysistunnon. Täysistunnon lisäksi Parlamentin toimielimiä ovat hallitus ja yhdeksän valiokuntaa. Suomen Lasten Parlamentti yhdistys on Suomen Lasten Parlamentin taustalla toimiva yhdistys.

NUORTEN PARLAMENTTIKERHOT ovat koulujen järjestämää toimintaa ja osa eduskunnan ja Kerhokeskus – koulutyön tuki ry:n toteuttamaa valtakunnallista Nuorten parlamenttia. Parlamenttikerhojen tarkoituksena on kannustaa nuoria oman mielipiteen ilmaisemiseen, auttaa heitä jäsentämään yhteiskunnan eri toimijoiden rooleja sekä tukea nuoria kasvussa aktiivisiksi ja yhteistyökykyisiksi kansalaisiksi. Kerhot on suunnattu 8. ja 9.-luokkalaisille. Nuorten Parlamenttikerhojen toiminta huipentuu joka toinen vuosi eduskunnassa järjestettävään Nuorten Parlamentin istuntoon, jossa nuoret saavat esittää kysymyksiä heitä kiinnostavista aiheista maan hallitukselle.

KUUNNELKAA MEITÄ -hanke toimi 2006–2007 kahdeksassa lasten ja nuorten järjestössä. Hankkeen tavoitteena oli edistää 6–12-vuotiaiden lasten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia järjestöjen toiminnassa. Hankkeeseen osallistui 14 pilottiryhmää, joissa kehitettiin lasten osallisuutta edistäviä työtapoja ja koottiin jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä.

4. Mitä lapset ja nuoret ajattelevat omasta hyvinvoinnistaan ja oikeuksistaan?

4.1 Koti ja perhe

”Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.” (artikla 9)

”Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta. Heillä on oikeus saada tukea tehtävänsä. Vanhempien tulee toimia lapsen edun mukaisesti.” (artikla 18)

HYVIN OLEVAT ASIAT KOTONA JA PERHEESSÄ

Kaikki on hyvin	258
Perhesuhteet	154
Ruoka	122
Huolenpito ja välittäminen	46
Koti	44
Tuetaan harrastuksissa	32
Turvallisuus	26

Kodin ja perheen hyvinvointiin liittyen lasten ja nuorten mielestä heidän asiansa ovat pääasiassa kunnossa. Reilu kolmannes vastasi tähän kysymykseen lyhyesti kaiken tai melkein kaiken olevan hyvin. Suomalaiset lapset ja nuoret arvostavat kotinsa sosiaalista ja aineellista hyvinvointia.

Ruoka toistui vastauksissa usein. Laadukas ja maukas kotiruoka koettiin merkittäväksi tekijäksi kodin ja perheen tarjoamassa aineellisessa hyvinvoinnissa kodin fyysisten puitteiden lisäksi. Lasten vastauksia kuvaa hyvin alakoululaisen toteamus: ”Minulla on turva, on ruokaa, rakastava perhe ja katto päin päällä.”

Oma perhe, vanhemmat ja sisarukset ovat lapsille ja nuorille tärkeitä. Vastaajat olivat tyytyväisiä siihen, että perheenjäsenten kesken tultiin hyvin toimeen ja kodin ilmapiiri oli leppoisa ja turvallinen. Kodin huolenpito ja perheenjäsenten toimiva keskusteluyhteys nostettiin tärkeäksi hyvinvointia lisääväksi tekijäksi.

Lapset ja nuoret kiittivät myös vanhemmitaan saamaansa tukea koulunkäyntiin ja harrastuksiin. Lasten kotona kokema hyvinvointia lisäsi se, jos perheessä ei riideltä, eivätkä vanhemmat riidelleet keskenään. Osa vastaajista korosti hyvänä asiana vanhempiensa päihteettömyyttä. Lapset ja nuoret kertoivat myös arvostavansa perheenjäsenen terveyttä.

”Saan ruokaa, minusta pidetään huolta ja saan käydä harrastuksissa ja olen turvassa.” – alakoululainen –

”Vanhemmat eivät ole eronneet, ruoka tulee pöytään ja hyvä iso omakotitalo.” – alakoululainen –

”Kaikki tulevat hyvin toimeen keskenään ja kaikkien mielipiteet otetaan huomioon. Kaikilla on mukavaa yhdessä. Vaikka perhe on iso kaikki huomioidaan tasapuolisesti.” – yläkoululainen –

”Meillä on paljon huumoria. Pystymme puhumaan kaikista asioista avoimesti.” – alakoululainen –

”Voimme keskustella asioista, jos painaa mieltä. On selkeät säännöt.” – alakoululainen –

”Molemmat vanhempani asuvat kotona ja heillä molemmilla on hyvä työ. He välittävät minusta ja ovat kiinnostuneita asioistani ja tukevat minua harrastuksessani ja tulevaisuuden suunnitelmissa.” – alakoululainen –

”On ruokaa ja lämmin koti. Kotona autetaan läksyissä ja kysellään asioita kokeisiin.” – alakoululainen –

”Vanhemmat eivät juo, eivätkä kiroile. Heillä on työ, ja he saavat hyvää palkkaa.” – alakoululainen –

PARANTAMISTA KAIPAAVAT ASIAT KOTONA JA PERHEESSÄ

Ei mitään / En tiedä	250
Riidat	86
Enemmän yhteistä aikaa	36

Yli kolmasosa vastaajista oli sitä mieltä, ettei perheen ja kodin suhteen ollut mitään parannettavaa. Eniten vastauksissa nousi ongelmina esille perheenjäsenten väliset riidat ja yhteisen ajan vähyys.

Lapset ja nuoret olivat harmissaan siitä, että riitely perheenjäsenten kesken varjosti kodin ilmapiiriä. Alakoululaiset kertoivat riidoistaan sisarustensa kanssa ja toivat esille murrosikäisten sisarusten ja vanhempien välisiä konflikteja. Sekä ala- että yläkoululaiset kertoivat myös jonkin verran tilanteista, joissa vanhempi oli vihainen tai huonolla tuulella. Mieli-paha vanhempien keskinäisestä riitelystä nousi vastauksissa myös esille.

Ne, jotka löysivät kodin ja perheen asioista jotakin parannettavaa, ottivat toistuvasti esille perheen yhteisen ajan vähyden.

Lapset toivoivat, että vanhemmilla olisi vähemmän töitä ja muita menoja ja sen myötä enemmän aikaa olla kotona heidän kanssaan.

Perheen sisäinen työnjako, säännöt ja rajat herättivät lapsissa ja nuorissa paljon mielipiteitä. Näistä asioista toivottiin enemmän keskustelua perheen kesken. Yläkoululaisten mielestä vanhempien huolehtiminen meni joskus liiallisuuksiin.

"Se, että riitelen isoveljen kanssa paljon ja äiti ja isä on eronnut."

– alakoululainen –

"Vähemmän riitoja siskon kanssa."

– alakoululainen –

"Minä en pidä isäpuolestani, koska hän huutaa minulle välillä ihan turhaan."

– alakoululainen –

"Meidän perheessä kaikki on hyvin mutta minä ja sisko joudutaan yleensä olla kaikki päivät melkein kaksin kun aikuiset ovat töissä aika myöhään tai jollain tärkeillä asioilla."

– alakoululainen –

"Olisi kiva, että äiti ja isä olisi enemmän kotona."

– alakoululainen –

"Äiti voisi tulla töistä vähän aikaisemmin, koska hän pääsee yleensä töistä iltakuudelta."

– alakoululainen –

"Oltaisi enemmän perheen kanssa yhdessä vaikka uimassa tai luistelemassa. Haluaisin leipoa enemmän äidin kanssa."

– alakoululainen –

"Joskus vanhemmat huolehtii liikaakin, eikä opi itse huolehtimaan jostain asioista ollenkaan. Vanhempien mielestä koulu on ainoa tärkeä asia elämässä, eivätkä ne paljon välitä kaverisuhteista tai harrastuksista tai huomaakaan sellaisia juttuja."

– yläkoululainen –

"Parannettavaa olisi ehkä siinä että vanhemmat kuuntelisivat enemmän minun mielipiteitä."

– yläkoululainen –

"Vanhempien erolle ei voi mitään, mutta olis kiva jos äiti ja isä vois puhua asioista helpommin, eikä tarvis riidellä. Tässä iässä on ehkä normaalia että tuntuu siltä että vanhemmat puuttuu liikaa omiin asioihin, mutta olen kuitenkin sitä mieltä että he puuttuvat liikaa asioihin jotka eivät heille kuulu."

– yläkoululainen –

"Kun kotona vaan haluais olla ja tehdä jotain niin ei tultas pakottamaan lähtemään minnekään."

– alakoululainen –

MIHIN LAPSET JA NUORET HALUAISIVAT VAIKUTTAA KOTONAAN JA PERHEESSÄÄN

Ei mitään/En tiedä	239
Säännöt ja kotityöt	80
Perheen yhdessäolo	33
Ruoka	31
Riitelyn väheneminen	22
Yhteiset menot ja matkat	17
Perheen rahankäyttö	17

Vastaajista reilu kolmasosa ei osannut sanoa, mihin haluaisi vaikuttaa kotona tai kertoi saavansa vaikuttaa kotiasioihin jo aivan riittävästi. Eniten lapset ja nuoret toivoivat voivansa vaikuttaa kotonaan sääntöihin ja kotitöiden jakamiseen.

Säännöistä nukkumaanmeno- ja kotiintuloajat, tietokoneella käytettävä aika ja TV:n katselu sekä kotitöistä erityisesti siivoaminen herättivät vastaajissa paljon mielipiteitä. Sääntöjen suhteen toivottiin lisää joustoa. Alakoululaiset toivoivat erityisesti enemmän tietokoneaikaa ja yläkoululaiset taas myöhäisempiä kotiintuloaikoja. Kotitöiden jakaminen sisarususten välillä tuntui osasta vastaajista epärealistiselta. Toisaalta monet lapset ja nuoret myös totesivat, että he voisivat osallistua enemmän kotonaan auttamalla kotitöissä.

Lapset ja nuoret haluaisivat viettää enemmän aikaa yhdessä oman perheen kesken. He myös toivoivat riitelyn vähenevän kotona.

Lapset ja nuoret haluaisivat päästä mukaan keskusteluihin, joissa päätetään heitä koskevia tai perheen yhteisiä asioita. Ruoanlaitto ja ruokaan liittyvät hankinnat oli yksi näistä yhteisistä asioista, joihin vastaajat halusivat vaikuttaa. He toivoivat voivansa osallistua myös esimerkiksi perheen yhteisen ajankäytön, lomamatkojen ja isompien hankintojen suunnitteluun.

"Ei mihinkään, kun isä ja äiti kysyvät meiltä mielipiteitä. Mutta isä ja äiti tekevät loppupäätöksen."

– alakoululainen –

"Omiin asioihini kuten kotiintuloaikaan ja perheen lomasuunnitelmiin yms. Isosiskoani kuunnellaan huomattavasti enemmän."

– yläkoululainen –

"Toivoisin, että olisi enemmän aikaa olla yhdessä perheen kanssa. Käydä vaikka kävelyllä ja ulkoilemassa."

– alakoululainen –

"Siihen, että äiti ja isä eivät olisi paljoa poissa kotoa ja niillä olis lyhyemmät työajat."

– alakoululainen –

"Että vanhemmillani olisi enemmän vapaapäiviä, esimerkiksi kesälomalla."

– alakoululainen –

"Että olisi läheisemmät suhteet perheenjäseniin, tekisimme asioita yhdessä ja muuta mukavaa."

– yläkoululainen –

"Siihen, että äiti ja isä eivät riitelisi, mutta olen huomannut että sitä minun on ihan turha yrittää."

– alakoululainen –

"Voisi olla enemmän päätösvaltaa, ja enemmän vapautta!"

– yläkoululainen –

"Vanhempani voisivat enemmän ymmärtää ja kuunnella, mitä minulla on sanottavana."

– yläkoululainen –

"Haluaisin osallistua ruoanlaittoon, koska se on niin mukavan näköistä."

– alakoululainen –

"Matkustamiseen. Meillä äiti tai isä päättää minne matkustetaan. Haluaisin vaikuttaa siihen enemmän."

– alakoululainen –

"Että pääsisin paljon enemmän mummolaan ja olla äidin kanssa..."

– alakoululainen –

4.2 Koulu

”Lapsella on oikeus saada maksuttomasti perusopetusta. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä. Kurinpidon koulussa tulee kunnioittaa lapsen ihmisarvoa.” (artikla 28)

”Koulutuksen on kehitettävä lapsen yksilöllisiä taitoja, ihmisoikeuksien sekä lapsen oman kielen ja kulttuurin kunnioitusta, vastuullista kansalaisuutta, suvaitsevaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa sekä ympäristön suojelua.” (artikla 29)

HYVIN OLEVAT ASIAT KOULUSSA

Sosiaaliset suhteet	380
- opettajat ja muu henkilökunta	184
- kaverit	137
- luokkahenki ja koulun ilmapiiri	59
Opetus ja oppiminen	180
Kouluruokailu	122
Koulun tilojen viihtyisyys	112
Välitunnit	55

Suurin osa vastaajista toi kyselyssä esiin tyytyväisyytensä koulun sosiaalsiin suhteisiin: kouluissa oli mukavaa henkilökuntaa ja hyviä kavereita. Monet opettajat saivat runsaasti tunnustusta opetustaidoistaan ja reiludestaan. Yläkoululaiset olivat kuitenkin huomattavasti kriittisempiä ja valikoivampia hyvien opettajien suhteen kuin alakoululaiset.

Hyvät koulu- ja luokkakaverit koettiin tärkeäksi viihtymistekijäksi koulussa. Luokkahenkeä ja koulun hyvää ilmapiiriä kiiteltiin, jos ne olivat vastaajan mielestä omassa koulussa kohdallaan. Sekä ala- että yläkoululaiset arvostivat sitä, jos koulussa puututtiin kiusaamiseen tehokkaasti. Turvallisuuden merkitystä koulussa korostivat erityisesti nuorimmat vastaajat.

Pelkkä viihtyminen ja sosiaaliset suhteet eivät olleet koulun ainoa merkitys ja sisältö. Sekä ala- että yläkoululaiset antoivat paljon arvoa opetuksen laadulle, oppiainetarjonnalle, omille lempiaineille sekä oppituntien järjestämiselle koulussaan. Monet kehuivat oppitunteja sopivan mittaisiksi. Koulupäivien pituus sai kiitosta alakoululaisilta. Vastaajat olivat yleisesti tyytyväisiä siihen, että heillä oli mahdollisuus käydä koulua ja oppia uusia asioita.

"Opettajat, ainakin suurin osa ovat kivoja ja tekee kaiken oppilaan hyväksi ja koulutalo on mahtava, sekä uudet laitteistot."

– yläkoululainen –

"Thanat opettajat ja minusta koulumme on maailman paras koulu."

– yläkoululainen –

"On hyviä opettajia."

– alakoululainen –

"Koulussamme on vertaissovittelu eli verso, ja olen tyytyväinen sen toimintaan. Itse en ole ollut tässä vertaissovittelussa mutta olen kuullut että se on ratkaissut monia riitoja ja ne ovat loppuneet."

– alakoululainen –

"Opettajiin, jotka jaksaa aina tukea (vaikka ne joskus tuntuukin ärsyttäviltä) ja kavereihin joille voi kertoa kaiken."

– yläkoululainen –

"Ei kiusata. Voi puhua aikuiselle jos on paha mieli."

– alakoululainen –

"Se ei ole iso vaan pieni. Ollaan maalla joten se on melko turvallinen paikka. Koulussa on paljon hyviä kavereita, jotka tukevat ja auttavat vaikeissa asioissa."

– alakoululainen –

"Yhteishenkeen. Vaikuttamiseen, koulumme oppilaskunta vaikuttaa moniin koulun sisäisiin asioihin positiivisesti."

– yläkoululainen –

"Kaverit ovat todella mukavia, opettajatkin ovat mukavia, viihtyisä kouluympäristö."

– yläkoululainen –

"Opetus on mukavaa, opetusyhteisö on reipasta ja iloista ."

– yläkoululainen –

"Opetukseen ja opettajiin. Ilmoitukset toimitetaan yleensä ajoissa ja oppilaskunta voi vaikuttaa paljonkin koulun asioihin."

– yläkoululainen –

"Emu-luokkalaiset [erityisoppilaat] saavat hyvää opetusta koulussamme."

– alakoululainen –

Oppimisen ja opiskelun lisäksi erityisen tärkeiksi lasten ja nuorten vastauksissa nousivat koulutuntien lomassa olevat taudit: ruokailu ja välitunnit.

Ilmainen kouluruoka sai osakseen paljon kehuja, mutta myös kritiikkiä, joka tuotiin esille jo tässä kohden kyselyä. Kouluruoka oli myös yksi niistä asioista, joissa koettiin olevan eniten parannettavaa koulussa.

Etenkin alakoululaiset antoivat paljon kiitosta välitunneista.

Yläkouluikäiset eivät ottaneet asiaa läheskään yhtä usein esille. Välituntien viettoon liittyen ala- ja yläkouluikäisten vastauksissa oli myös selvä ero siinä, miten he kiinnittivät huomiota koulun pihan viihtyisyyteen ja toimintamahdollisuuksiin. Yläkoululaisten vastauksissa ei mainittu pihoja juuri ollenkaan. Ne lapset ja nuoret, joiden koulu oli uusi tai vasta remontoitu, kehuivat kouluansa yleensä viihtyisäksi.

"Välitunti on sopivan mittainen (30 min). Kouluruoka on ihan hyvää." – alakoululainen –

"Koulussamme on myös erittäin toimiva välipalacioski, mikä on todella hyvä juttu pitkien päivien takia." – yläkoululainen –

"Koulussa on oma keittäjä ja hän tekee tosi hyvää ruokaa." – alakoululainen –

"Saa hyvää ruokaa." – alakoululainen –

"Meillä on vasta remontoitu koulu, jossa on siten uudet ja hyvät opetusvälineet. Meillä on melko iso koulun piha ja koulupäivien pituudet ovat hyviä. Koulussani on myös hyviä opettajia. Musiikkiluokassa saa soittaa välituntisin tiettyinä päivinä. Koulun henkilökunta on muutenkin ystävällistä." – alakoululainen –

"Hyvä piha ja nyt koulun pihaan suunnitellaan liikuntapaikkaa, jonka tekoon lapset ovat saaneet osallistua." – alakoululainen –

"Pieni koulu, joten saan enemmän opetusta ja hyvä, uusittu piha, jossa on kiva leikkiä." – alakoululainen –

PARANTAMISTA KAIPAAVAT ASIAT KOULUSSA

Ruokailu	150
Pihan viihtyisyys ja välitunnit	150
Koulun ilmapiiri ja yhteisöllisyys	116
Koulutiloja koskevat parannukset	88

Koulua koskevissa parannusehdotuksissa mainittiin toistuvasti kouluruokailuun, koulun pihaan ja välituntikäytäntöihin sekä koulun ilmapiiriin liittyvät seikat.

Lapset ja nuoret toivoivat maukaampaa, terveellisempää ja monipuolisempaa ruokaa. He ehdottivat vastauksissaan, että aikuiset voisivat ottaa lasten mielipiteet huomioon ruokalistan suunnittelussa – edes joskus. Muutamissa vastauksissa kritisoiitiin ruokailulle varatun ajan lyhyttä, sen epäsovivaa ajoittumista koulupäivässä sekä ruoan liian vähäistä määrää ja säännöstelyä. Toive välipalatarjoilusta esitettiin muutamana kerran.

Toinen paljon mielipiteitä ja parannusehdotuksia herättänyt teema oli välitunnit ja koulun pihan viihtyisyys.

Koulujen pihoissa olisi runsaasti parannettavaa sekä ala- että yläkouluissa. Alakoululaiset toivoivat pihoille enemmän välituntivälineitä, kiipeilytelineitä, keinoja ja muuta toiminnallisuutta. Tilannetta saattaisivat korjata jopa niinkin pienet ja edulliset ratkaisut kuin esimerkiksi erään alakoululaisen esittämä idea jalkapallon hankkimisesta luokan omaan käyttöön. Erityisesti alakoululaiset kokivat välitunnit liian lyhyiksi ja toivoivat niihin pidennyksiä, jotta ehtisivät leikkiä ja liikkua riittävästi. Liikunnan määrän lisääminen tuli eniten esille vastauksissa, jotka liittyivät yksittäisiin kouluaineisiin.

"Ruoka! Ruokaa on monipuolistettava ja määrältään kasvatettava. Lihapullia max 5 kpl. Kuka sellaisella määrällä elää?"

– alakoululainen –

"Kouluruoassa voisi kysyä oppilaiden toiveita."

– alakoululainen –

"Oppilaat saisivat päättää edes joskus mitä koulussa on ruokana."

– alakoululainen –

"Parempaa ruokaa voisi tulla. Perunoita voisi kypsentää paremmin."

– alakoululainen –

"Minä ainakin haluaisin että ruoan jälkeen saisi purukumia."

– alakoululainen –

"Koulussa voisi olla pihalla enemmän tekemistä ulkona."

– alakoululainen –

"Välitunnit saisi olla pidempiä, että ehtisi kunnolla leikkiä ja liikkua."

– alakoululainen –

"Olisi pitemmät välitunnit koska jalkapallossa meillä menee joskus paljon aikaa niin me ehditään pelata vähemmän aikaa."

– alakoululainen –

Myös yläkoululaisten toiveissa nousivat esille välituntikäytäntöjen ja pihan kehittäminen virikkeellisempään ja viihtyisämpään suuntaan. Nuoret kokivat välituntien vieton ulkona ikävänä pakkona, sillä yläkoulujen pihat olivat usein hyvin pelkistettyjä ja vailla toimintamahdollisuuksia. Usein ainoa vaihtoehto viettää välituntia oli seisokella pihalla. Kaikissa kouluissa pihoilla ei ollut edes penkkejä, joille olisi voinut kokoontua kavereiden kanssa juttelemaan. Nuoret toivoivatkin lisää valinnaisuutta välituntien viettoon: voisi valita itse, mitä välitunnilla tekee ja välillä saisi olla myös sisällä.

Koulujen ilmapiiri ja yhteisöllisyys kaipaisivat lasten ja nuorten mielestä kohentamista. Erityisesti yläkoululaiset olivat kiinnittäneet huomiota koulun huonoon ilmapiiriin ja oppilaiden eriarvoiseen kohteluun. Nuoret raportoivat oppituntien järjestyksenpito-ongelmista ja kaipasivat parempaa työrauhaa luokkiin.

Koulukiusaamiseen toivottiin napakampaa puuttumista ja välitunneille tarkempaa valvontaa. Osa vastaajista kritisoi koulujen liian tiukkoja sääntöjä, kun taas toiset kertoivat niitä valvottavan heikosti. Lapset ja nuoret toivoivatkin pääsevänsä osallistumaan keskusteluun koulun sääntöjen laatimisesta.

Koulutiloja koskeissa ehdotuksissa toivottiin erityisesti tilojen viihtyisyyden lisäämistä. Käytännön ideoina tähän esitettiin muun muassa seinien maalaamista pirteillä väreillä. Erityisesti yläkoululaiset toivoivat tilojen sisustamista esimerkiksi sohvilla. Muita tilojen kohentamiseen liittyviä ehdotuksia olivat yleinen siisteys ja hygienia, erityisesti wc-tilojen puhtaus ja kunto, suurempien koulutilojen tarve, vanhojen tilojen remontoiminen ja ilmanlaadun parantaminen.

"Kun nyt on määrätty että yläasteellakin pitää olla ulkona välitunneilla, niin sitten myös hankkisivat jotain tekemistä sinne!!"
– yläkoululainen –

"Oppilaille valitetaan että he eivät käy välitunneilla ulkona mutta siellä ei ole mitään tekemistä niin miksi sinne kukaan haluaisi mennä...?"
– yläkoululainen –

"Saisi itse päättää mitä välitunneilla tekee ja missä. Ei tarvitsisi aina mennä välitunnilla ulos."
– yläkoululainen –

"Voitaisiin puuhata muitten luokkien kanssa että kaikki oppisivat tuntemaan toisensa paremmin."
– alakoululainen –

"Olisi kiva jos olisi jotain miten voisi saada uusia tosi ystäviä ja opettajat voisivat olla tasapuolisempia eivätkä kehua pelkästään koulun parhaimmisto ja mielitelijä oppilaita."
– yläkoululainen –

"Ainakin meidän ikäryhmämme on selkeästi "ryhmittynyt" ns. ylempi- ja alempiarvoisiin. Se näkyy melko selkeästi esim. käytävillä ja ruokalassa. Kaikki eivät noudata yhteisiä sääntöjä juuri siinä ruokalakäyttäytymisessä."
– yläkoululainen –

"Opettajat puuttuvat suhteellisen vähän kiusaukseen, jota muutama koulun oppilas harjoittaa päivittäisesti. Usein kun näen tönimistä tai muuta vastaavaa, opettajat katsovat tämän vain pienenä hämäämisenä."
– yläkoululainen –

"Kun jotain haukutaan niin sen käsittelyä ei oikeen hoideta kunnolla loppuun asti koulussamme."
– alakoululainen –

"Sitä et mua ei aina syrjitä ja kiusata."
– alakoululainen –

"Kiusaamiseen, opettajat eivät aina huomaa kiusaamista ja siihen pitäisi jotenkin pystyä vaikuttamaan, vaikka se ei luultavasti ole mahdollista. On paljon sellaista hiljaista kiusaamista esim. ihan tutut ihmiset saattavat sortaa ihmistä uskonnon, kavereiden, kodin tai vaikka rahan takia. Opettajat eivät huomaa sitä ellei siitä joku kerro heille."
– yläkoululainen –

"Maalattaa koulu pirteämmäksi eikä sellaiseksi kuin sairaala!!!"
– yläkoululainen –

MIHIN ASIOIHIN LAPSET JA NUORET HALUAISIVAT VAIKUTTA A KOULUSSA

Vaikuttamista koskevassa kysymyksessä tuli esille samoja aiheita, joita esitettiin jo aiemmin kouluun liittyvissä parannusehdotuksissa. Kouluruoan parantaminen, koulun pihan toiminnallisuuden lisääminen ja välituntien pidentäminen saivat osakseen eniten kannatusta. Kiusaamisen ehkäisemistä korostettiin edelleen. Tämän kysymyksen kohdalla tuli kuitenkin voimakkaammin esille myös ideoita siitä, mistä koulukäyntiin liittyvistä asioista lapset ja nuoret halusivat olla mukana päättämässä ja mihin he toivoisivat lisää valinnan mahdollisuuksia.

Vastauksissa toistui yhteinen toive siitä, että lapsilla ja nuorilla olisi enemmän vaikuttamis- ja päätöksentekomahdollisuuksia koulussa. Vastaajat kertoivat haluavansa vaikuttaa erityisesti ruokalistan suunnitteluun, sääntöjen laatimiseen, välituntien viettotapoihin sekä lukujärjestyksen ja yksittäisten oppituntien sisältöön. Varsinkin alakoululaiset toivoivat voivansa valita lukujärjestykseen lisää omia lempiaineitaan. Oppitunneilla ja erityisesti taito- ja taideaineissa lapset ja nuoret halusivat tehdä enemmän itsenäisiä päätöksiä omasta työskentelystään. Näitä olivat esimerkiksi mahdollisuus vaikuttaa liikuntatuntien ohjelmaan sekä valita käsitöihin liittyviä tehtäviä ja kuvaamataidon työn aiheita.

Oppilaiden osallistumismahdollisuuksia tukeva toimintakulttuuri vaihteli paljon koulu- ja paikkakuntakohtaisesti. Jotkut vastaajista olivat kokeneet vaikuttamismahdollisuudet koulussaan hyvin vähäisiksi aikuisten jyrätessä oppilaiden ideat omilla päätöksillään. Osa lapsista ja nuorista taas kertoi saavansa vaikuttaa koulussa riittävästi ja kiittelivät sitä, että oppilaita kuunneltiin ja heidät otettiin mukaan päätöksentekoon.

"Olisi kiva saada joskus luottamustehtäviä." – alakoululainen –

"Läksyihin, kokeisiin ja siihen, mitä haluaisimme tehdä ja oppia vuoden aikana!" – yläkoululainen –

"Ruokailussa haluaisin järjestää toiveruokapäiviä, jolloin saisi toivoa lempiruokaansa." – alakoululainen –

"Lapset voisivat esim. joskus valmistella liikuntatuntin mieleisekseen." – alakoululainen –

"Haluaisin vaikuttaa siihen, että mitä tehtäisiin käsityö tunnilla, koska opettaja päättää aina mitä tehdään." – alakoululainen –

"Kaikkeen. Oppilaille ei ole juurikaan sananvaltaa missään asioissa vaan opettajat päättävät kaiken oppilaitten mielipiteistä huolimatta." – yläkoululainen –

"Ainakin siihen, mitä hankitaan.. Esim. sohvat jotka hankittiin olivat vähän aikaa käytävässä, ja nyt niistä suurin osa on openhuonees." – alakoululainen –

"Lapsetkin voisivat päättää asioista ja järjestää mukavia tapahtumia (meidän koulussa lasten päättäminen on jo aika hyvässä mallissa!)" – alakoululainen –

"Meillä on hyvä ja toimiva oppilaskunta, jotka hoitavat koulun asioita loistavasti, joten minulla ei ole mitään valitettavaa." – yläkoululainen –

"Oppilaskunta ei ole kuin nimellinen hanke, jolla ei ole todellista valtaa." – yläkoululainen –

4.3 Vapaa-aika

”Lapsella on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkiin ja virkistykseen sekä taide- ja kulttuurielämään.” (artikla 31)

HYVIN OLEVAT ASIAT VAPAA-AJALLA

Harrastukset	264
Kaverit	210
Virikkeellinen ja turvallinen elinympäristö	80

Lasten ja nuorten hyvää vapaa-aikaa koskevissa maininnoissa tulivat ylivoimaisesti eniten esille harrastusten ja kavereiden merkitys. Vastaajat olivat pääosin tyytyväisiä harrastuksiinsa ja oman paikkakuntansa vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin. Jo yksi mielekäs harrastus saattoi tehdä lapsen tyytyväiseksi – toisaalta monella lapsella ja nuorella harrastuksia oli runsaasti. Erityisesti alakoululaiset arvostivat sitä, että vanhemmat tukivat ja kustansivat heidän harrastuksiaan, vaikka ne saattoivat olla kalliitakin. Lapset ja nuoret olivat tyytyväisiä, jos olivat itse saaneet valita, mitä harrastavat. Myös kavereiden kanssa vietetty aika nähtiin hyvin tärkeänä. Alakoululaiset kuluttivat aikaansa yhdessä leikkien, pelaten ja ulkoillen. Yläkoululaisilla kavereiden kanssa vietetty aika tarkoitti leppoisaa yhdessäoloa: esimerkiksi kahvilla käymistä, kyläilyä ja kuulumisten vaihtamista.

Muita usein mainittuja hyvin olevia vapaa-ajan asioita oli laadukas elinympäristö. Elinympäristösään vastaajat arvostivat erityisesti ulkoilu- ja liikuntamahdollisuuksia, turvallisuutta ja rauhaisuutta sekä palveluiden ja harrastusten läheisyyttä. Turvalliseksi koettu ympäristö, erilaiset toimintamahdollisuudet ja lyhyet välimatkat mahdollistivat lasten itsenäistä liikkumista ja harrastamista. Etenkin alakoululaiset mainitsivat hyvänä asiana, jos kaverit ja harrastukset olivat omaa kotia lähellä. Muutamissa vastauksissa kiiteltiin myös ympäristön siisteyttä ja puhtautta.

Muita hyvään vapaa-aikaan liitettyjä asioita olivat erilaiset mediaharrasteet (internet, pelit ja tv), omassa rauhassa oleskeleminen kotona sekä yhdessäolo perheen kanssa. Lapset ja nuoret toivat esille tyytyväisyytään siitä, että vapaa-aikaa ylipäänsä oli olemassa. Useat vastaajat määrittivät vapaa-ajaksi vain sen ohjaamattoman ja aikatauluttoman ajan, joka jäi jäljelle pitkien koulupäivien, läksyjen ja harrastusten jälkeen. Osa yläkoululaisista koki, että tällaista aikaa jäi heille ajoittain liian vähän. Vapaa-ajan vietossa tärkeäksi koettiin erityisesti tekemisen ja menemisen vapaus.

"Saan harrastaa mitä haluan, eikä minua pakoteta harrastamaan mitään. Minulla on tarpeeksi kavereita ja he asuvat ihan lähellä ettei tarvitse lähteä mihinkään monen kilometrin päähän. Harrastuksissa on myös kivoja kavereita."

– alakoululainen –

"Harrastuksiini, minä saan harrastaa sitä mitä haluan kunhan se ei ole liian kallista enkä ole koko ajan poissa kotoa. Saan olla kavereiden kanssa, kunhan läksyt tulee tehtyä. Lisäksi asun hienossa ympäristössä, minulla on kaikki tarvitsemani lähellä, mutta silti omaa aikaa!"

– alakoululainen –

"On lyhyt matka uimahalliin ja muihin harrastuspaikkoihin, ei tarvitse autokyytiä että pääsee jonnekin. Kavereita asuu lähellä. Lähellä on monta uutta leikkiäpuistoa, ja lisäksi tulee kun asumme vastarakennetulla asuinalueella."

– alakoululainen –

"Ympäristö on turvallinen ja puhdas. Urheilupaikkoja on riittävästi. Pururatoja on tarpeeksi. Mihinkään harrastukseen ei ole pitkä matka ja harrastuksia on riittävästi. Lähelläni asuu riittävästi kavereita."

– alakoululainen –

"Siihen että vapaa-aikaa yleensäkin jää koulun ja harrastusten jälkeen."

– alakoululainen –

"Että minulla on harrastus joka ei vie minua kokoajan harjoituksiin."

– alakoululainen –

"Voi olla rauhassa, ei oo kiire. Sulkapallo on kivaa kaverin kanssa."

– alakoululainen –

"Olen tyytyväinen, että minulla on tarpeeksi vapaa-aikaa. Voi ajatella asioita, eikä koulu ja harrastukset vie kaikkea aikaa."

– yläkoululainen –

"Saan vapaasti liikkua, ei tarvitse aina olla siellä missä joku määrää, ja minulla on joustovaraa kotiin tulo ajassa."

– yläkoululainen –

PARANTAMISTA KAIPAAVAT ASIAT VAPAA-AJALLA

Ei mitään/En tiedä	201
Monipuolisemmat harrastusmahdollisuudet	80
Ulkoilu- ja liikuntapaikat	60
Nuorisopalvelut/-toiminta	43
Vapaa-ajan määrä	29

Kolmasosa vastaajista koki vapaa-ajan vieton olevan kaikin puolin kunnossa. Sekä al- että yläkoululaiset löysivät eniten parannettavaa harrastusmahdollisuuksista. Vapaa-ajalle toivottiin myös lisää liikuntapalveluita ja nuorisotoimintaa. Yläkoulu- laiset toivoivat enemmän vapaa-aikaa käyttöönsä.

Harrastusten puutteesta ja niiden yksipuolisuudesta kärsivät erityisesti maaseutukylillä ja pienillä paikkakunnilla asuvat lapset ja nuoret, jotka olivat kyselyn otoksessa hyvin edustettuina. Monet vastaajat kertoivat, että omalla kylällä tai lähiseudulla oli mahdollisuus harrastaa usein vain yhtä urheilulajia. Jos kyseinen laji ei kiinnostanut lasta tai nuorta, hän sai keksiä vapaa-ajan tekemisensä itse tai joutui kulkemaan mieleisiinsä harrastuksiin esimerkiksi lähimpään kaupunkiin. Sekä ala- että yläkoululaiset toivoivat vapaa-ajalle lisää erilaisia kerhoja.

Kolmanneksi eniten vastauksissa nostettiin esiin toiveita oman elinympäristön ulkoilu- ja liikuntapaikkojen lisäämisestä tai kohentamisesta. Lapset ja nuoret toivoivat muun muassa lisää harjoitusvuoroja liikuntahalleihin, uimahallien rakentamista, skeittiramppeja ja enemmän leikkipuistoja. Leikkipuistoja toivottiin lähemmäs omaa kotia ja niiden kuntoa toivottiin kohennettavan. Eräs vastaajista ehdotti, että leikkipuistoja voitaisiin suunnitella myös vähän vanhempien lasten tarpeita ajatellen.

Lisäksi toivottiin parannuksia oman kunnan nuorisopalveluihin. Toiveita esitettiin erityisesti nuorisotilojen kunnan ja varustelutason kohentamisesta sekä nuorten kokoontumispaikkojen lisäämisestä. Nuoret toivoivat myös lisää erilaisia tapahtumia ja ohjattua toimintaa.

"Lisäksi kouluilla saisi olla kerhoja ja pikkukunnilla enemmän harrastusmahdollisuuksia." – alakoululainen –

"[Meidän paikkakunnalla] voisi olla enemmän harrastusmahdollisuuksia, sillä syrjäkylillä asuvat eivät voi oikeastaan harrastaa mitään joukkueliikuntaa tai mitään muutakaan. Myös kylillä kaikki muut harrastukset paitsi sähly pitää järjestää itse kaveriporukassa ja se ei mielestäni ole hyvä homma." – yläkoululainen –

"Haluaisin että ois joku kerho missä tehtäs kaikenlaista kivaa." – alakoululainen –

"Vielä enemmän toivoisin järjestettävän ohjattua toimintaa (kuten tanssia ja laulua) myös pienille paikkakunnille." – alakoululainen –

"Uimahalli se kaupungissa olla pitää!" – alakoululainen –

"Enemmän leikkipuistoja myös toiselle puolen kaupunkia/kuntaa/kylää." – alakoululainen –

"No meillä ei ole nuoriso tilaa että voitaisiin olla jossaki nuorten kesken, paikallinen baari on yleistyny nuorten istumispaikkana." – yläkoululainen –

"Kylällä voisi olla enemmän kiinnostavia asioita, sillä suurin osa ajastani kuluu tietokoneen näytön/TV-ruudun katselemiseen, koska kylällä/ulkona ei ole tekemistä." – yläkoululainen –

"Joskus olen ollut mukana ja lähtenyt kaikkiin erilaisiin kunnan tai nuorisovaltuuston järjestämiin reissuihin tai tapahtumiin niin ne ois tosi kivoja jos niitä ois nuorille enemmän, että nuorilla ois muutaki tekemistä ku notkua kylällä ja tekemässä jotain mitä myöhemmin katu. Koska silloin kun niitä reissuja ja tapahtumia on niin silloin porukka kuitenkin innostuu niistä ja tykkää." – yläkoululainen –

Lasten ja nuorten vastauksissa toistui toive siitä, että vapaa-aikaa olisi enemmän.

Osa lapsista ja nuorista koki, että pitkät koulupäivät, koulu- ja koulukuljetukset, läksyt ja kokeisiin lukeminen sekä monet harrastukset vievät liikaa aikaa kavereiden kanssa olemiselta ja rentoutumiselta. Muutamat vastaajat esittivät vapaa-ajan lisäämiseksi lyhyempiä koulupäiviä sekä pidempiä viikonloppuja ja lomiam.

Toimivan vapaa-ajan kannalta tärkeiksi nousivat palvelujen ja harrastusten läheisyys sekä se, että oman kodin lähistöllä asui edes yksi hyvä kaveri.

Erityisesti alakoululaiset toivoivat ympäristöltään turvallisuutta ja liikkumisen helppoutta. Kevyen liikenteen väyliä toivottiin lisää. Lisäksi riittävän usein liikennöivät julkiset kulkuvälineet ja matkalippujen hintojen laskeminen saivat kannatusta vastaajilta.

"Joissakin kouluissa tulee todella paljon läksyä. Minun mielestäni meille ei tule liikaa läksyä (olen neljännellä luokalla). Mutta eihän se ole enää vapaa-aikaa jos täytyy vaan tehdä läksyjä. Olemme kuitenkin vielä lapsia ja meillä täytyy olla vähän vapaa-aikaa. Ja niin myös että vapaa-ajalla ehtii olla myös yksinkin ja rauhoittua."

– alakoululainen –

"On vähän liikaa harrastuksia että ei ole välttämättä rentoutumisaikaa."

– alakoululainen –

"On pitkät matkat harrastuksiin jos haluaa harrastaa jotain erityistä."

– alakoululainen –

"Voitaisiin tehdä kävelyteitä enemmän, kun jos vaikka lenkillä on, niin ei tarvits juosta auto tiellä :D."

– alakoululainen –

"Bussien hintoja voisi laskea."

– alakoululainen –

"Kunta voisi järjestää kuljetuksia naapurikuntiin joissa on parempia harrastusmahdollisuuksia, kuten uimahallit, laskettelurinteet yms."

– alakoululainen –

MIHIN ASIOIHIN LAPSET JA NUORET HALUAISIVAT VAIKUTTAA VAPAA-AIKAANSA LIITTYEN

Vapaa-aikaan liittyvää vaikuttamista koskevassa kysymyksessä tulivat esille samat aiheet, joita lapset ja nuoret mainitsivat vapaa-ajalla parannettavissa olevissa asioissa: harrastusmahdollisuuksien lisääminen, nuorisopalvelujen kohentaminen ja liikuntapaikkojen parantaminen.

Muita vapaa-aikaa koskevia mainintoja olivat muun muassa toive kohentaa ympäristön viihtyisyyttä ja puisto- ja leikkialueita. Erityisen tärkeänä leikkiensä ja viihtymisensä kannalta lapset näkivät sen, että viheralueita säilytetään asutuksen lomassa, eikä kaikkea luontoa kaavoiteta asutukselle. Näiden lisäksi lapset ja nuoret nostivat tässä kohden esille tarpeen vaikuttaa siistimmän ja puhtaamman asuin- ja elinympäristön puolesta. Erityisesti alakoululaiset kiinnittivät huomiota roskaisuuteen ja ympäristöön kohdistuvaan ilkkivaltaan. Turvallisuutta toivottiin lisättävän pyöräteillä, paremmalla katuvalaistuksella sekä valvomalla alkoholinkäyttöä julkisilla paikoilla.

Jonkin verran lapset ja nuoret toivat esille haluaan vaikuttaa omissa harrastuksissaan. Osa vastaajista kertoi haluavansa olla mukana päätettäessä esimerkiksi harjoitusten määrästä ja harrastusten alkamisajan kohdista. Useimmiten lapset ja nuoret eivät kuitenkaan olleet perustelleet vastauksiaan, jotka koskivat harrastuksiin liittyvää vaikuttamista, joten heidän toiveistaan ei saatu tar Kempaa tietoa.

"Olisi enemmän kerhoja, joissa voisi urheilla ja tehdä mitä huvittaa." – yläkoululainen –

"Haluaisin vaikuttaa siihen että täällä olisi mahdollisuus harrastaa urheilua lähempänä eikä aina tarttis mennä autolla." – alakoululainen –

"Vois tulla nurmi jalkapallohalli [meidän kaupunginosaan], että siellä saisi käydä vapaasti potkimassa kavereiden kanssa." – yläkoululainen –

"Haluaisin olla mukana päättämässä mitä harrastus paikkoja rakennetaan tänne." – alakoululainen –

"Kylälle voisi rakentaa jonkun nuoriso talon johon nuoret voisi mennä viettämään aikaansa ettei tarvitsisi istua vain jonkun infon edessä bussipysäkillä." – yläkoululainen –

"Nuorisotilat.. Niille pitäisi antaa rahaa. Valkeat seinät, vanha ja kulunut biljardipöytä ja kierot kepit. Sitä me tehdään sen 4–5 tuntia, kun nuokkari on auki." – yläkoululainen –

"Haluaisin että pihamme toisella puolella olevan pikatien varrelle rakennettaisiin äänivalli. Koska melu on aivan sietämätön. Ja muihin tämän tapaisiin asioihin haluaisin vaikuttaa." – alakoululainen –

"No, tulee nyt lähinnä asuinympäristöstä mieleen et ihmiset vois laittaa roskat roskiin.. mun kaveritkin heittelee roskia kadulle mut en vaan uskalla sanoa niille siitä mitään.." – alakoululainen –

"Että taloja ei rakennettaisi ihan vieri viereen. Eikä kaadettaisi niin paljon puita että jäisi "oikeaa" metsää jäljelle ja eläimille asuinalueita." – alakoululainen –

"No haluaisin itse päättää harrastuksista ja niitten lopettamisesta." – yläkoululainen –

"Että judossa olisi enemmän leikkejä." – alakoululainen –

"Ei olisi niin paljon harkkoja. Olisi vaikka vaan kaksi kertaa viikossa. Että näkisi kavereita." – alakoululainen –

"Haluaisin, että meidän toiveitamme kuunneltaisiin oikeasti." – yläkoululainen –

4.4 Lapset ja nuoret Suomessa

”Lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.” (artikla 3)

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN VAHVUUDET

Koulunkäynti	80
Perheen huolenpito	44
Harrastukset & virikkeet	28
Turvallisuus	22

Yläkoululaisilta kysyttiin muutamia kysymyksiä liittyen lasten ja nuorten hyvinvointiin Suomessa. Myös pieni osa alakoululaisista oli halunnut vastata näihin kysymyksiin. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät, valtakunnallista tasoa koskevat kysymykset oli koettu haastaviksi ja tähän teemaan saadut vastaukset olivat lyhyitä.

Lapset ja nuoret arvostivat Suomessa eniten ilmaista perusopetusta ja kouluruokaa osana. Vastaajat kokivat, että kotiin ja perheen huolenpitoon liittyvät asiat ovat maassamme hyvällä mallilla. Harrastusmahdollisuudet ja erilaiset vapaa-ajan virikkeet saivat lapsilta ja nuorilta myös runsaasti kiitosta. Erityisesti nuoret olivat kokeneet, että heillä on myös mahdollisuuksia vaikuttaa ja heidät otetaan huomioon yhä enenevässä määrin.

Vastaajat kokivat Suomen olevan turvallinen maa, jossa ihmisillä on vapaus liikkua, toimia ja ilmaista mielipiteitään. Lait ja lasten oikeudet pitävät huolta alaikäisten oikeusturvasta ja hyvästä elämästä. Terveystieteitä kiiteltiin myös useissa vastauksissa. Nuoret vertasivat Suomen tilannetta maihin, joissa on esimerkiksi sotaa, nälkähätää tai lapsityövoiman käyttöä. Kansainvälisesti vertailtuna lasten ja nuorten asioiden todettiin olevan maassamme melko hyvin.

"Kaikilla on mahdollisuus käydä koulua ja asua jonkun luona. Ei ole äärimmäistä köyhyyttä kenelläkään."

– yläkoululainen –

"Kaverit ovat todella mukavia, opettajatkin ovat mukavia, viihtyisä kouluympäristö."

– yläkoululainen –

"Opetuksen taso on hyvä, kouluissa saa ilmaista ruokaa toisin kun jossain muissa maissa, harrastuksien mahdollisuudet ovat hyvät, ja nuoriin kiinnitetään nykyisin enemmän huomiota, ja heidän mielipiteitään kuunnellaan enemmän."

– yläkoululainen –

"Se, että lapsilta ei vaadita liikaa."

– yläkoululainen –

"Lapsilla ja nuorilla on Suomessa pääosin turvallista asua."

– yläkoululainen –

"Ei ole mitään suurempia uhkia ympäristössä, esim. sotia tai lapsikauppaa tai jotain vastaavaa."

– yläkoululainen –

MIHIN ASIOIHIN LASTEN JA NUORTEN ELÄMÄSSÄ AIKUISTEN TULISI PUUTTUA ENEMMÄN

Nuorilla oli hyvin kaksijakoinen suhtautuminen aikuisten harjoittamaan kontrolliin. Osa toivoi aikuisilta enemmän luottamusta ja vapautta. Kuitenkin enemmistö vastaajista kannatti selkeämpiä rajoja ja tiukempaa puuttumista nuorten elämään. Lasten ja nuorten hyvää elämää voitaisiin vastaajien mielestä edistää erityisesti puuttumalla alaikäisten päihteiden käyttöön. Nuoret toivoivat vanhempien seuraavan, mitä heidän elämäänsä kuuluu: miten koulunkäynti sujuu, keiden kanssa he liikkuvat ja mitä vapaa-ajalla tapahtuu.

Vastaajat toivoivat, että lasten ja nuorten psyykkistä hyvinvointia seurattaisiin tarkemmin. Tarvittavan avun ja hoidon tulisi olla lapsille ja nuorille helpommin saatavilla. Lisäksi toivottiin enemmän harrastusmahdollisuuksia ja mielekästä tekemistä vapaa-ajalle.

"Antaa enemmän vastuuta, mutta olla myös tukena. Liian moni aikuinen hyväksyy vaivatta nuoren kapinoinnin, eikä jää taustalle tueksi. Kun ongelmia tulee, aikuiseen ei saa kontaktia."

– yläkoululainen –

"Katsoa tarkemmin, mitä lapsensa tekevät. Tiedän monia tapauksia missä vanhemmat eivät tiedä lastensa juovan tai polttavan harva se viikko."

– yläkoululainen –

"Illan viettoon, alkoholi, tupakka ja huumeet eivät kuulu alaikäisten nuorien elämään. Osa vanhemmista ei piittaa ollenkaan nuoren elämästä, jotku jopa ostavat heille näitä aineita ja eivät kiellä käyttämästä niitä."

– yläkoululainen –

"Ettei tehdä pahoja. Eikä ryyppätä alaikäisenä."

– alakoululainen –

"Aikuisten pitäisi ottaa selvää nuoren vapaa-ajan vietosta, sekä kysyä suoraan lapsen koulun käynnistä tai jostain muusta, jos on ongelmia, niin aikuisen pitäisi puuttua siihen."

– yläkoululainen –

"Hoitojonot etenkin psykiatriseen hoitoon ovat pitkät, eivätkä apua tarvitsevat aina saa sitä."

– yläkoululainen –

"Pitäisi järkkätä tämän ikäisille harrastusmahdollisuuksia harrastuksiin, koska esim. jalkapallo tai luistelu on alotettava suunnilleen vaippaikäisenä."

– yläkoululainen –

"Omalle paikkakunnalle enemmän asioita nuorille, nykyisin nuoret ryyppiskelevät ympäri kyliä mutteivät ehkä tekisi sitä jos olisi muuta, parempaa tekemistä."

– yläkoululainen –

**MIHIN ITSEÄN KOSKEVIIN
ASIOIHIN LAPSET JA NUORET
HALUAISIVAT VAIKUTTAA PÄÄTÖKSENTEOSSA**

Lapset ja nuoret toivoivat, että heitä kuunneltaisiin enemmän päätöksenteossa. Vastaajien mielestä heidän mielipiteidensä huomioon ottamisella saataisiin aikaan parempia päätöksiä. Erityisesti lapset ja nuoret toivoivat voivansa vaikuttaa koulua koskeviin asioihin, harrastustarjonnan ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien lisäämiseen, päihteenkäytön vähentämiseen sekä mielenterveyspalveluiden saatavuuteen. Lisäksi vastaajat toivoivat lapsia ja nuoria tuettavan vaikeissa päätöksissä.

"Heidän [aikuisten] pitäisi kuunnella mitä lapsilla ja nuorilla on sanottavaa."

– yläkoululainen –

"Ei kannattaisi päättää lasten asioita ilman lapsia, ettei tehdä huonoja juttuja!"

– alakoululainen –

"Nuoria pitäisi kuunnella, mutta siihen emme saa yleensä mahdollisuutta. En keksi keinoa, millä saisimme äänemme kuuluviin."

– yläkoululainen –

"Haluaisin, että me nuoret itse voisimme kertoa, mikä meitä risoo tai vaivaa tai mistä olemme onnellisia. Aikuiset eivät kuuntele tarpeeksi vakavasti, vaikka sanottavaa olisikin."

– yläkoululainen –

4.5 Oikeus hyvään lapsuuteen ja nuoruuteen

”Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ominaisuuksien, mielipiteiden tai alkuperän vuoksi.” (artikla 2)

”Lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle omaan tahtiin.” (artikla 6)

MITKÄ ASIAT TUOTTAVAT ILOA

kaverit	293
perhe ja koti	224
harrastukset	112
lemmikit, eläimet	75

Läheiset ihmissuhteet ja yhdes- säolo tuottavat lapsille ja nuoril- le iloa.

Vastaajien eniten mainitsema hyvän olon lähde olivat kaverit. Oma perhe ja koti olivat myös tärkeitä ilon ja hyvän olon tuottajia. Lapset ja nuoret kokivat harrastusten ja muiden mukavien vapaa-ajan puuhien tuovan hyvinvointia elämäänsä. Erityisesti alakoululaisille olivat tärkeitä myös lemmikit.

Muita yleisimmin mainittuja, iloa tuottavia asioita olivat sukulaiset ja muut läheiset, musiikki, koulu ja koulumenestys, onnistuminen jossakin asiassa, juhlapäivät (esimerkiksi joulu ja syntymäpäivät), lomat ja matkat sekä hyvä ruoka ja herkut. Joitakin kertoja vastaajat mainitsivat myös tavaroita ilon tuottajina. Näistä useimmin mainittiin mopot ja tietokonepelit. Ilon aiheita löytyi lasten ja nuorten elämästä runsaasti. Vain harva vastasi tämän kysymyksen kohdalla ”ei mikään” tai ”en tiedä”.

”Elämän pienet ilot, tunne että joku välittää ja kavereiden kanssa nauraminen. Niitä asioita on paljon.” – alakoululainen –

”Mm. läheisten hyvinvointi, kannustava palaute ja rohkaisu koulutyöstä. Pienet arkipäivän asiat.” – yläkoululainen –

”Kaverit ja kaikki muu sellanen kun saa mesessä [Messenger-pikaviestiohjelma] jutella kamujen kaa ja kertoo niille huolensa.” – alakoululainen –

”Se, että minulla on perhe ja maailman paras koti! Olen myös terve.” – yläkoululainen –

”Koirani iloinen hännän heilutus, kun tulen kotiin.” – alakoululainen –

”Kun lemmikkini oppii jotain uutta, tai kun onnistun kokeessa. Kun vanhempani viettävät aikaa kanssani ja puhuvat minulle. On hienoa kun tulee joulu ja koko perheeni on yhdessä, koko päivän.” – alakoululainen –

”Kun on paljon kavereita ja kivaa tekemistä ja kun koulussa menee hyvin.” – alakoululainen –

”Kun saan lukea hyvän kirjan tai voitan jääkiekossa.” – alakoululainen –

”Että on bensaa ja moottoripyörä millä ajaa!” – yläkoululainen –

MITKÄ ASIAT TUOTTAVAT
SURUA JA HUOLTA

JA NUORUUTEEN

Huoli läheisten hyvinvoinnista (kuolemat, sairaudet, ongelmat)	156
Riidat (vanhempien kesken, perheenjäsenten välillä, kavereiden kanssa)	96
Kiusaaminen	69
Sodat	44
Koulu	33
Eläinten (erit. lemmikkien) hyvinvointi	33

Lapsia ja nuoria huoletti selvästi eniten omien läheistensä hyvinvointi. Huoli perheenjäsenen, sukulaisen tai ystävän kuolemasta mainittiin surua tuottavina asioina kaikkein useimmin. Lisäksi vastaajat murehtivat läheisilleen sattuneita onnettomuuksia ja sairauksia tai näiden uhkaa. Yläkoululäiset toivat erityisen paljon esille huoltaan läheisistä, joilla he näkivät olevan ongelmia, mutta joita he eivät pystyneet auttamaan. Alakoululaisia taas huoletti huomattavasti nuoria enemmän oman lemmikin kuolema.

Yksinäisyys sekä läheisiin ihmissuhteisiin liittyvät konfliktit mainittiin surua tuottavina asioina useasti. Lapset ja nuoret olivat huolissaan vanhempien riitelystä tai omista riidoistaan vanhempien tai sisarusten kanssa. Etenkin alakoululaiset mainitsivat ikävänä asiana riitelyn kavereiden kanssa. Kiusatuksi tuleminen tai se, että kiusaamista ylipäänsä esiintyi, huoletti vastaajia. Esille tuli myös vastaajien mielipahaa siitä, jos vanhemmat olivat eronneet tai paras ja kenties ainut ystävä oli muuttanut toiselle paikkakunnalle.

Vastaajilla oli jonkin verran myös kouluun liittyviä huolenaiheita. Tässä kohden mainittiin erityisesti huoli omasta koulumenestyksestä sekä koulun aiheuttama stressi, erityisesti kokeet. Huolenaiheena oli myös kiire.

Uutiset sodista eri puolilta maailmaa huolettivat lapsia ja nuoria. Sekä ala- että yläkoululaiset toivat esiin yleistä huolta lasten hyvinvoinnin tilasta kotimaassa ja erityisesti kehitysmaissa. Alakoululäisiin verrattuna nuoret toivat useammin esille maailman eriarvoisuuteen liittyviä kysymyksiä. Sekä lapset että nuoret olivat myös huolissaan ympäristöstä: ilmastonmuutos, ympäristökatastrofit ja roskaaminen toistuivat ala- ja yläkoululaisten vastauksissa.

Suurin osa vastaajien huolen ilmauksista liittyi kuvitteellisiin tilanteisiin. Harvalla lapsella tai nuorella oli vastaushetkellä akuutti hätä itsensä tai läheisensä puolesta. Kuitenkin vastausten joukossa oli myös muutamia viestejä siitä, että lapsi tai nuori oli huolissaan omasta hyvinvoinnistaan.

*"No jos joku läheinen kuolee, tai lemmikki."
– alakoululainen–*

*"Tulen surulliseksi myös jos jollain kaverillani eivät ole asiat kunnossa."
– yläkoululainen –*

*"Vanhemmat ovat pitkään töissä ja siksi joudun olemaan joskus pitkän aikaa yksin koulun jälkeen."
– alakoululainen –*

*"Jos joudun haluamattani olemaan yksin, jos jotain ihmistä koskee, eikä häntä auteta. Jos joku yrittää syrjä minua tai muita. Jos joku kiusaa jotakuta."
– alakoululainen–*

*"Minua kiusataan, koska olen niin lyhyt."
– alakoululainen –*

*"...liialliset kokeet ja muut stressin aiheet koulussa."
– yläkoululainen –*

*"Küreinen aikataulu. Toisinaan harrastukseni ja muut menot vievät niin paljon aikaa, ettei unelle ja kavereille jää aikaa riittävästi."
– alakoululainen –*

*"Maailman eriarvoisuus ja epäoikeudenmukaisuus, tieto siitä, että kaikkialla maailmassa asiat eivät ole yhtä hyvin kuin minulla."
– yläkoululainen –*

MIKÄ ON PARASTA LAPSUUDESSA JA NUORUUDESSA

Vapaus, huolettomuus, ei vastuuta	125
Ei rahahuolia, laskujen ja verojen maksamista	86
Ei tarvitse käydä töissä	80
Saa leikkiä ja pelata	58
Saa olla lapsi/nuori	40
On aikaa kavereille	41
Saa käydä koulua	34
Elämä on edessäpäin	26

Vastaaajien mielestä ehdottomasti paras puoli lapsena tai nuoren olemisessä oli elämänvaiheen huolettomuus ja vapaus. Vastaaajat kertoivat arvostavansa sitä, ettei heidän tarvinnut kantaa vielä vastuuta aikuiselämään kuuluvista asioista. Toiseksi eniten lapset mainitsivat, että hyvää oli se, ettei tarvinnut huolehtia raha-asioista ja maksaa laskuja tai veroja. Lapset olivat myös tyytyväisiä siihen, ettei heidän tarvinnut käydä töissä.

Alakoululaiset korostivat lapsuuden hyvinä puolina leikkimistä ja pelaamista. He myös arvostivat mahdollisuuttaan käydä koulua. Näistä asioista ei ollut yläkoululaisilta yhtään mainintaa. Molemmissa ryhmissä tuli esiin lapsuuden ja nuoruuden arvostus omana elämänvaiheenaan – lapsuudesta saa ja kannattaa nauttia. Vastaaajat kertoivat arvostavansa nuoruuttaan myös siinä mielessä, että suurin osa elämästä rikkaine kokemuksineen oli vielä edessäpäin valmiina koettavaksi ja eletäväksi. Alakoululaisten vastauksissa korostui yläkoululaisia enemmän arvostus sitä kohtaan, että heillä on runsaasti vapaa-aikaa käytettävissään ja he ehtivät olla kavereidensa kanssa.

Muita tässä kohdin esiin nousseita asioita olivat muun muassa mahdollisuus oppia uusia asioita, kotona asuminen, vanhempien ja muiden aikuisten osoittama huolenpito, lapsena olemisen hauskuus, lapsen erityisasema ja elinvoimaisuus – kun on vielä nuori, jaksaa tehdä kaikenlaista.

*"Saa elää vapaasti kun ei tarvi miettiä
"onko laskut maksettu!?"* – alakoululainen –

*"Ettei tarvitse hoitaa jotain aikuisten asioita
kuten esim. laskuja, veroja, avioeroja, töitä
ynnä muita sellaisia rankempia asioita."*
– alakoululainen –

*"Minun ei tarvitse kantaa vastuuta
perheestäni, ruuasta, rahasta tai muusta
elintärkeästä. Voin juosta ja leikkiä
rauhassa kun tiedän ettei minun tarvitse
olla töissä. Minusta koulu ja työ ovat
todella erilaiset. Koulu on helpompaa kuin
työ."*
– alakoululainen –

*"Ei tarte huolehtia oikein mistään muusta
ku koulusta."*
– alakoululainen –

*"Silloin saa leikkiä niin paljon kuin haluaa
ja olla ystävien kanssa silloin kun ehtii."*
– alakoululainen –

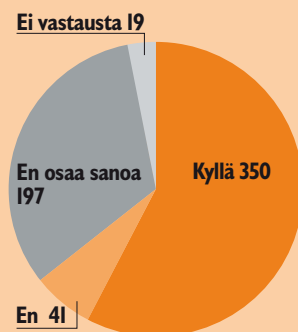
*"Lapsena on kivempi käydä mäessä
laskettelemassa ja minä ainakin tykkään
olla lapsi."*
– alakoululainen –

"Elämä on vielä edessä. Voi kokea paljon."
– yläkoululainen –

LAPSEN OIKEUKSIEN TUNNETTUUS

*"Valtion on huolehdittava,
että kaikki kansalaiset
tietävät lapsen oikeudet."
(artikla 42)*

Vastaaajilta kysyttiin, tietävätkö he omasta mielestään riittävästi oikeuksistaan. Yli puolet (57,7%) kyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista kertoi tietävänsä tarpeeksi oikeuksistaan. Kolmasosa (32,6%) oli epävarma lapsen oikeuksia koskevasta tietämyksestään ja pieni vähemmistö (6,8%) vastasi tietävänsä oikeuksistaan liian vähän.

5. Pohdinta

5.1 Johtopäätökset

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista lähestyttiin tässä selvityksessä kysymällä lapsilta ja nuorilta heidän elämänsä vahvuuksista, muutostarpeista ja vaikuttamismahdollisuuksista kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Lasten ja nuorten arkea ja hyvinvointia selvitettiin avoimin kysymyksin jättäen mahdollisimman paljon tilaa vastaajien omille tulkinnoille ja mielipiteille. Tuloksissa korostuvatkin lasten ja nuorten itse esiin nostamat teemat.

Lapset kaipaavat lisää yhteistä aikaa perheen kesken

Arjen eri ympäristöistä lapset ja nuoret ovat tyytyväisimpiä omaan kotiinsa ja perheeseensä. Kotona arvostetaan perheen huolenpitoa niin ruoan, fyysisen puitteiden kuin tuen ja rakkautenkin muodossa. Kotona lasten ja nuorten toiveet ja mielipiteet otetaan parhaiten huomioon verrattuna heidän muihin arkiympäristöihinsä. Silti kotiin toivotaan lisää vaikuttamismahdollisuuksia. Lapset ja nuoret haluavat keskustella ja olla mukana päättämässä heitä itseään koskevista sekä perheen yhteisistä asioista.

Erityisesti nuoremmat lapset kaipaavat enemmän yhdessäoloa perheen kesken. He toivovat, että vanhemmat voisivat olla vähemmän töissä ja omisessa menoissaan ja viettäisivät enemmän aikaa heidän kanssaan kotona arkisen puuhastelun merkeissä. Myös nuoret kaipaavat vanhempiensa huolenpitoa. On tärkeää, että nuorten koulunkäyntiä ja vapaa-ajanviettoa seurataan ja ollaan kiinnostuneita siitä, mitä nuorelle kuuluu. Ennen kaikkea perheeseen toivotaan sosiaalisten suhteiden harmoniaa: sitä, että perheenjäsenten välit ovat kunnossa ja keskusteluyhteys toimii.

Maukasta kouluruokaa ja mielekästä välituntitekemistä

Lapset ja nuoret arvostavat mahdollisuuttaan käydä koulua sekä ilmaista kouluruokaa. Koulussa tärkeimpinä asioina korostuvat kuitenkin hyvät kaverit ja mukavat opettajat. Erityisesti yläkoululaiset painot-

tavat vastauksissaan koulun ilmapiirin merkitystä. Nuoret huomaavat erityisen herkästi sen, jos oppilaiden kohtelemisen koulussa ei ole tasapuolista tai sääntöjen valvominen ontuu. Tehokas puuttuminen kiusaamiseen on sekä ala- että yläkoululaisten toive.

Sosiaalisten suhteiden lisäksi kouluviihtyvyyteen vaikuttavat muun muassa laadukas opetus ja tauot. Tämän kyselyn tulosten perusteella kouluissa pitäisikin kiinnittää enemmän huomiota koulupäivän sisällä oleviin tauko- ja virkistyshetkiin: kouluruokailuun ja välitunteihin. Nämä ovat saaneet vähemmän pedagogista painoarvoa huomion kiinnittyessä opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumiseen perinteisissä kouluaineissa.

Lapset ja nuoret toivovat parempaa ja monipuolisempaa ruokaa. He haluaisivat osallistua kouluruokailun ja ruokalistojen suunnitteluun. Koululaisten ideat voivat olla varsin terveellisiä, eikä niiden toteuttaminen välttämättä lisää kustannuksia: esimerkiksi koulussa tarjoiltavien kuorittujen perunojen tilalle toivotaan kuoriperunoita. Kouluruoassa näyttäisi olevan paljon koulu- ja kuntakohtaista vaihtelua, sillä osa vastaajista on erittäin tyytyväisiä oman koulunsa ruuan laatuun.

Välitunteihin liittyen ala- ja yläkoululaiset toivovat erityisesti koulun pihan viihtyisyyden lisäämistä ja välituntikäytäntöjen monipuolistamista. Erityisesti alakoululaiset haluavat välitunneille enemmän telineitä ja välineitä sekä lisää aikaa leikkimiseen ja pelaamiseen. Myös yläkouluihin voitaisiin luoda uutta toiminnallisempaa välituntikuluttuuria ottamalla nuoret mukaan suunnitteluun. Välitunteja kehitettäessä olisi myös tarpeen arvioida, voitaisiinko koulupäivään varata yksi pidempi tauko, jolloin pienemmät oppilaat saisivat enemmän aikaa leikkimiseen ja kaikilla oppilailta olisi mielekkäitä vaihtoehtoja virkistäytymiseen.

Koulu on lasten työpaikka ja he viettävät siellä tuntuvan osan valveillaoloajastaan. Lapsilla on oikeus oppia ja viettää aikaansa kauniissa ja viihtyisässä ympäristössä. Niin koulujen kuin päiväkotienkin

rakentamisessa ja remontoimisessa tulee huomioida esteettisyyteen liittyvät arvot. Viihtyisyyttä koulun ulko- ja sisätiloihin voidaan luoda muun muassa istutuksilla, nurmikkoalueilla, värivalinnoilla, verhoilla ja viherkasveilla. Yläkoululaiset kaipaavat koulujen ulko- ja sisätiloihin lisää erityisesti penkkejä.

Lapset ja nuoret haluavat tulla kuulluiksi koulu-yhteisönsä jäseninä. Kouluruoan ja välituntitoiminnan lisäksi he haluaisivat vaikuttaa esimerkiksi koulun säännöistä käytävään keskusteluun, osallistua istumajärjestyksen laatimiseen ja retkikohteiden valintaan sekä olla mukana suunnittelemassa kouluun tehtäviä hankintoja ja erilaisia teema- ja virkistyspäiviä. Lasten kuuleminen koulun arjen järjestelyissä ja heidän mielipiteidensä huomioiminen toimintatavoissa ei välttämättä aiheuta lisäkustannuksia. Lisäksi lapsia tulisi kuulla myös päätettäessä koulun määrärahojen käyttämisestä esimerkiksi koulu-ympäristön kohentamiseen. Tällöin lasten toiveiden toteuttaminen toki maksaa jotain, mutta tämä sijoitus kouluviihtyvyyteen voi tuottaa kaksinkertaisesti: koulu kehittyi ympäristönä lapsille miellyttävämmäksi ja samalla lapsissa kehittyi kokemus koulu-yhteisön täysivaltaisesta jäsenyydestä, mikä varmasti lisää myös koulunkäynnin mielekkyyttä.

Lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamis-

mahdollisuudet näyttävät vaihtelevan paljon koulu- ja kuntakohtaisesti. Käytäntöihin vaikuttavat ennen kaikkea päätökset oppilaskuntien perustamisesta, niiden toimintaan myönnettyt resurssit sekä koulun johtajuus ja toimintakulttuuri. Alakouluihin oppilaskuntia ollaan enimmäkseen vasta perustamassa. Useimmissa yläkouluissa ja lukioissa oppilaskunta-toimintaa on ollut jo pidempään, vaikka oikeudellinen asema toiminnalla on ainoastaan lukioissa. Pitkät perinteet oppilaskunta-toiminnassa eivät kuitenkaan automaattisesti takaa oppilaille aitoa kuulluksi tuleamista. Osassa kouluista ei olla vielä valmiita hyödyntämään lasten omaa toimijuutta ja antamaan sille tilaa.

Monipuolisempia harrastusmahdollisuuksia ja vähemmän suorituspainetta vapaa-ajalle

Lapset ja nuoret näyttävät jakaantuvat kahteen ryhmään vapaa-ajan viettönsä ja siihen liittyvien toiveiden suhteen. Osalla vastaajista on runsaasti harrastuksia ja harrastaminen voi olla hyvinkin tavoitteellista. Nämä lapset toivoisivat voivansa joskus hellittää tahtia, saada lisää aikaa vapaaseen olemiseen ja yhdessäoloon kavereiden kanssa. Toinen osa lapsista ja nuorista taas kärsii tekemisen puutteesta. Erityisesti pienemmissä kunnissa ja haja-asutusalu-

eilla asuvat valittavat toimintamahdollisuuksien vähäisyyttä, nuorten kokoontumispaikkojen puutetta ja pitkiä välimatkoja.

Mielekkään vapaa-ajan vieton takaamiseksi ympäristösuunnittelussa tulee huomioida viheralueiden säilyminen lähellä asuinalueita, liikuntapaikkojen kunto ja vapaa-ajan palvelujen läheisyys, kattava kevyen liikenteen verkosto, toimivat julkiset liikenneyhteydet sekä ympäristön turvallisuus. Nämä luovat edellytyksiä lasten ja nuorten omaehtoiselle liikumiselle ja harrastamiselle. Lisäksi lasten ja nuorten tarpeita tulee kuunnella heille tarkoitettua toimintaa suunniteltaessa. Kyselyn mukaan nuorten epäsosiaalista käyttäytymistä voitaisiin ennaltaehkäistä järjestämällä nuorille lisää mielekästä tekemistä ja kokoontumistiloja.

Aikuisten tulee huomioida, että lapset kaipaavat harrastuksiltaan ja vapaa-ajaltaan myös virkistäytymistä ja rentoutumista ilman tiukkoja aikatauluja, harjoitusohjelmia ja tulostavoitteita. Sekä nuoremmat että vanhemmat vastaajat toivoivat vapaa-ajalleen lisää erilaisia kerhoja. Kerhotoiminnassa näyttääkin yhdistyvän sopivassa suhteessa lasten tarpeet yhdessäoloon ja sopivaan määrään virikkeitä sekä mahdollisuus päästä vaikuttamaan toiminnan sisältöön. Lisäksi lapset ja nuoret näkevät tärkeänä, että vapaa-aikaan mahtuu myös joutilasta ja kontrolloimatonta aikaa, jolloin voi puuhailla omia asioitaan, tavata kavereita tai vain olla ja rentoutua.

Lapsena saa nauttia vapaudesta vailla aikuisen vastuuta

Aikuiselämää leimaa lasten ja nuorten näkökulmasta hyvin vahvasti taloudellinen vastuu. Vanhempien pitää käydä töissä ansaitakseen rahaa, jotta he voivat huolehtia perheestään ja kodista. Toimeentulon perässä juostessaan aikuisista tulee kiireisiä, stressaantuneita ja väsyneitä, eikä heillä ole riittävästi aikaa viettää kotona perheen parissa. Vanhemmuuteen kuuluva sosiaalinen ja henkinen vastuu jäävät usein jalkoihin työn ja rahan ansaitsemisen oravanpyörässä vanhempien rakentaessa perhe-elämän materiaalisia puitteita.

Vastakohtana aikuisuuden vaatimuksille lapset ja nuoret arvostavat omassa elämänvaiheessaan eniten juuri huolettomuutta ja vapautta. Lapsen ei tarvitse kantaa vielä aikuisuuteen kuuluvaa vastuuta ja huolta huomiosesta. Kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret kertoivat nauttivansa omasta elämänvaiheestaan. Lapsena oleminen on hauskaa ja edessäpäin on vielä runsaasti uusia asioita koettavana. Lapsen tehtävänä on hoitaa oma koulutyönsä. Muun ajan voi sen sijaan käyttää, miten haluaa: nähdä kavereita, olla ulkona, harrastaa ja leikkiä huolettomana.

Miten lasten mielestä heidän hyvinvointinsa ja oikeutensa toteutuvat?

Tämän selvityksen perusteella lapsilla ja nuorilla on hyvät edellytykset turvalliselle, terveelliselle ja virikkeelliselle kasvulle ja oppimiselle Suomessa. Heidän oikeuksiensa toteutumisen vahvuuksia ovat erityisesti perheympäristön tuoma tuki (artikla 9), ilmainen perusopetus (artikla 28) sekä virikkeellinen vapaa-aika (artikla 31). Lapsilla, nuorilla sekä heidän perheillään on aineellista ja sosiaalista hyvinvointia, jos heidän tilannettaan tarkastellaan kansainvälisesti. Lapsuus ja nuoruus ovat maamme nuorelle sukupolvelle pääasiassa huoletonta aikaa vailla aikuisen vastuuta ja velvollisuuksia.

Suurimmat puutteet lapsen oikeuksien toteutumisessa liittyvät lapsen oikeuksien sopimuksen yleisiin periaatteisiin lapsen edun huomioon ottamisesta päätöksenteossa (artikla 3) sekä heidän mahdollisuuteensa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (artikla 12). Lasten tarpeita ei huomioida riittävästi eri viranomaisten toiminnassa: heidän mielipiteitään ei kysytä, eikä heitä oteta mukaan keskusteluihin arjen eri yhteisöissä. Päätösten lapsivaikutusten arviointi on maassamme vielä harvinaista. Lisäksi lapsen oikeus lepoon, leikkiin ja virkistykseen (artikla 31) unohtuu usein suorituskeskeisyyden korostuessa niin koulutyössä kuin vapaa-ajan harrastuksissa.

Selvityksen tulokset vahvistavat yhteiskunnassamme vallitsevaa käsitystä siitä, että enemmistöllä suomalaisista lapsista ja nuorista menee hyvin. Kui-

tenkin pienellä joukolla myös tähän kyselyyn vastanneista on pienempiä tai suurempia, kenties koko elämää varjostavia huolia tai ongelmia: kiusaamista, säännöllisen huolenpidon vajetta, perheen toimeentulovaikeuksia, vanhempien eroriitoja, väkivaltaa ja alkoholismia, yksinäisyyttä, masennusta ja koulunkäyntiongelmia. Kyselyssä ei kuitenkaan pyritty saamaan ja tuomaan eritellysti esiin minkään erityistarpeiden mukaan määrittyvien ryhmien, kuten maahanmuuttajataustaisten, vammaisten tai sijaishuollossa elävien lasten, näkemyksiä hyvinvoinnistaan ja sen puutteista.

Sosiaalisten suhteiden merkitys lasten ja nuorten hyvinvoinnille toistuu kantavana teemana läpi koko kyselyaineiston. Iloa ja hyvinvointia lasten elämään tuovat niin vanhemmat, sisarukset, sukulaiset, kaverit, mukavat opettajat kuin lemmikitkin. Lapset kantavat sosiaalisista suhteista myös eniten huolta: riitely, läheisten terveys, lemmikin kuolema, huono kouluilmapiiri, kiusaaminen ja vapaa-ajan yksinäisyys tulevat toistuvasti esille lasten ja nuorten vastauksissa. Aikuisten läsnäololle, lasten ja nuorten toimiville vertaisryhmille sekä eri sukupolvien väliselle yhteisöllisyydelle olisikin syytä antaa enemmän painoarvoa lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Saadakseen elää turvallista, huoletonna ja onnellista lapsuutta, lapset ja nuoret tarvitsevat vastuullisia ja läsnä olevia aikuisia kotona, koulussa, harrastuksissa ja erilaisissa vapaa-ajan yhteisöissä.

Lapsella on oikeus olla lapsi tässä ja nyt – heillä ei ole aikaa odottaa. Aikuisen tehtävänä on turvata lapsille ja nuorille oikeus tähän arvokkaaseen elämäntapaan. Lapset eivät ole vain tulevaisuuden voimavara vaan tämän päivän kuntalaisia ja kansalaisia, joihin on panostettava nyt. Lapsilla on oikeus tulla suojelluiksi aikuiselämään kuuluville murheilta. Heillä on oikeus saada osuutensa yhteiskunnan voimavaroista erilaisten palvelujen ja tukien välityksellä. Lapsilla on myös oikeus saada omat tarpeensa ja mielipiteensä huomioon otetuiksi – heillä on oikeus tulla kuuluviksi ja näkyviksi toimijoiksi arjen eri yhteisöissä.

5.2 Luotettavuuden arviointi

Lasten ja nuorten ajatuksia oikeuksiensa toteutumisesta lähestyttiin tässä selvityksessä heille tärkeiden arkiympäristöjen kodin, koulun ja vapaa-ajan kautta. Kyselyn teemat ovat ohjanneet sitä, minkälaista tietoa lapsilta ja nuorilta on saatu. Vastaajilta ei tässä selvityksessä kysytty erikseen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen jokaisen artiklan toteutumisesta. Siten se ei anna kattavaa kuvaa sopimuksen toteutumisesta Suomessa.

Selvityksen kysymykset haluttiin pitää avoimina, jotta saataisiin esille mahdollisimman paljon lasten ja nuorten omaa ajattelua – niitä asioita, joita he itse näkevät oman elämänsä puutteina ja vahvuuksina. Tämän tyyppisiin kysymyksiin liittyy riski, että esiin nousevat korostetusti ne asiat, jotka vastaushetkellä ovat mielessä päällimmäisenä. Erityisesti lapsi toimii usein nykyhetken ajatustensa johdattamana. Vastaamiseen voi myös vaikuttaa lapsen oletus siitä, mitä aikuinen kysymyksellään hakee ja haluaa lapselta kuulla.

Kyselyn ohjasivat lasten ja nuorten ryhmien omat opettajat ja ohjaajat. Kyselyn tarkoitus saattoi siten jäädä osalle vastaajista epäselväksi ja motivointi vailloiseksi, vaikka kyselyn ohjaukseen annettiin tarkka ohjeistus. Tämän voi päätellä verrattaessa varsinaista aineistoa kyselylomakkeiden esitetauksessa saatua aineistoon. Esitetauksessa oli mukana lapsiasiavaltuutetun toimiston edustaja, joka kertoi lapsille ja nuorille lapsen oikeuksien sopimuksesta, kyselyn tarkoituksesta ja sen rakenteesta. Tällöin vastaajat kokivat oman roolinsa tärkeäksi ja paneutuivat perustelevaan mielipiteensä.

Kyselylomakkeen käyttöön aineistonkeruun menetelmänä liittyy myös tulkintaan liittyviä riskejä. Vastaaja saattaa ymmärtää kyselylomakkeen kysymykset eri tavalla kuin kyselyn laatija on ne tarkoittanut. Näitä ongelmia esiintyi tässä kyselyssä kuitenkin marginaalisesti. Kysymyksen ”Mitä parannettavaa olisi koulussa?” kohdalla osa nuoremmista vastaajista oli käsittänyt tällä tarkoitettavan heidän henkilökohtaista suoriutumistaan koulutyöstä.

Tästä johtuen jotkut alakoululaisista vastasivat kysymykseen esimerkiksi ”Läksyjen teko”, ”Huolellisuus” tai ”Englanti”.

Kirjoittamiseen perustuva aineistonkeruutapa ei välttämättä innosta kaikkia lapsia ja nuoria ilmaisemaan mielipiteitään. Tähän kyselyyn saadut vastaukset olivatkin pääasiassa lyhytsanaisia ja sisältävät paljon yksittäisten asioiden luettelointia. Lapset eivät ehkä ole tottuneet tai eivät viitsi paneutua perustelemaan mielipiteitään. Varsinkin poikien vastaukset jäävät varsin lyhyiksi. Lasten haastatteleminen erityisesti ryhmissä olisi varmasti tuottanut rikkaampaa aineistoa. Toisaalta kyselylomakkeen käytölle löytyy omat perusteensa: lomakkeella tavoitetaan nopeasti ja vaivattomasti suuret määrät vastaajia.

Lasten vastausten lyhytsanaisuutta ja siitä seuraavia tulkintaongelmia kuvaa hyvin kysymykseen ”Mihin haluaisit vaikuttaa kotona enemmän?” saatu vastaus: ”Rahaan”. Lapsen vastaus voi tarkoittaa ainakin kolmea eri vaihtoehtoa: ”Haluan enemmän viikkorahaa”, ”Haluaisin vaikuttaa enemmän perheen hankintoihin” tai ”Haluaisin, että perheelläni olisi parempi toimeentulo”. Lasten vastausten tulkinta vaatii joskus todellista taitoa ja luovuutta – siltikään ei voi olla täysin varma, onko tavoittanut omissa päätelmissään vastaajan ajatusmaailman. Tulkintaan vaikuttaa myös se, että aikuinen tarkastelee lasten vastauksia aina omasta näkökulmastaan käsin. Tämän päivän lapsuus on erilainen kuin aikuisen kokemus oman aikansa lapsuudesta.

Tällä kyselyllä haettiin lasten ja nuorten oikeuksien toteutumista koskevia pääteemoja -asioita, joi-

hin voitaisiin vaikuttaa päätöksenteon tasolla. Siten aineisto mahdollistaa rajatun tarkastelunäkökulman lasten arkeen. Henkilökohtaiseen elämään ja siihen liittyviin ongelmiin kyselyssä ei keskitytty. Tämän tyyppisessä kyselyssä eivät tule esille esimerkiksi lasten väkivaltaan ja päihiteidenkäyttöön liittyvät kokemukset. Näistä aiheista on julkaistu Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus syksyllä 2008.

Kyselyn tuloksissa eivät painotu erityistä suojelua tarvitsevien lasten tarpeet, vaikka heitä olikin mukana vastaajajoukossa. Näihin ryhmiin liittyvät kysymykset saadaan paremmin esille varta vasten heille kohdistetuilla kyselyillä. Tämän kyselyn tuloksissa esiin nousseita lasten hyvinvointiin liittyviä teemoja olisi hyvä laajentaa yksityiskohtaisemmilla kyselyillä tai teemahaastattelulla syvällisemmän tiedon hankkimiseksi.

Kyselyyn osallistuivat ennalta valitut vastaajaryhmät, joiden voidaan olettaa olevan keskimääräistä aktiivisempia ja yhteiskunnallisesti tiedostavampia lapsia ja nuoria. Vaikka kyselyä ei siis toteutettu satunnaisotannalla eikä tuloksia siten voi pitää tilastollisesti edustavina, voidaan ne kuitenkin havaita sisällöllisesti lasten ja nuorten mielipiteitä laajemminkin kuvastaviksi. Kyselyn tulokset ovat pääpiirteissään hyvin samansuuntaisia kuin lapsiasiavaltuutetun toimiston aiemmin toteuttaman lasten hyvinvointiselvityksen tulokset. Lisäksi samat teemat nousivat toistuvasti esiin lapsiasiavaltuutetun tavatessa lapsia ja nuoria. ●

6. Lapsiasiavaltuutetun suositukset toimenpiteiksi

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasten vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista. Valtion ja kuntien tulee eri tavoin tukea vanhempia heidän tehtävässään. Samalla lapsen oikeudet ovat kaikkien aikuisten velvollisuuksia. Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on välittää lasten mielipiteitä päättäjille.

Seuraavassa on selvityksen tulosten perusteella koottuja lapsiasiavaltuutetun suosituksia toimenpiteiksi, jotta lasten oikeudet toteutuisivat Suomessa entistä paremmin. Suositukset on ryhmitelty sen mukaan, kenelle tai mille toimijataholle ne ensisijaisesti on kohdistettu.

LASTEN VANHEMMAT JA PERHEYHTEISÖ

Lapsiasiavaltuutettu suosittaa, että perheissä otetaan yhteiseksi tavoitteeksi

- koko perheen riittävästä yhteisestä ajasta huolehtiminen
- pyrkiminen sopuun perheen sisäisissä riitatilanteissa sekä lasten ja vanhempien että sisarusten kesken
- riittävän oman vapaan ajan turvaaminen lapsille ja nuorille
- harrastusten liiallisen suorituspainotteisuuden välttäminen.

HARRASTUSTEN JA VAPAA-AJAN TOIMINNAN JÄRJESTÄJÄT

Lapsiasiavaltuutettu suosittaa, että vapaa-ajan toiminnassa pyritään

- harrastusmahdollisuuksien monipuolistamiseen pienillä paikkakunnilla esimerkiksi koulun kerhotoiminnan avulla
- nuorisotilojen järjestämiseen
- sellaisten kerhojen perustamiseen, joissa lapsi ja nuori voi harrastaa monipuolisesti ilman kilpailua
- erityishuomion kiinnittämiseen siihen, ettei lapsille ja nuorille kasata liiallisia suorituspaineita.

KOULUYHTEISÖ – KOULUN JOHTO, OPETTAJAT, KOULUN PAIKALLISET PÄÄTTÄJÄT

Lapsiasiavaltuutettu suosittaa, että kouluissa lisätään

- lasten ja nuorten osallistumis-, vaikuttamis- ja kuulluksi tuleminen mahdollisuuksia koulun arjen päätöksissä (esimerkiksi järjestyssäännöt, teemapäivien ja aiheiden valinnat, ruokajärjestelyt ja ruokalista, välituntikäytännöt, pihan varusteet)
- panostusta koulukiusaamisen ehkäisemiseen, kiusaamista-pausten huomaamiseen ja niihin puuttumiseen
- oppilaskunnan toiminnan ja ohjaamisen arvostusta ja tukea
- mahdollisuuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen
- käytäntöjä, jotka edistävät ryhmäytymistä
- lasten mahdollisuuksia riittäviin hengähdyshetkiin ja liikkuamiseen koulupäivän aikana
- huomiota koulun organisoimiseen tukemaan lasten ja nuorten hyvinvointia kokonaisvaltaisemmin.

KOTIKUNNAN, VALTIONHALLINNON SEKÄ EDUSKUNNAN PÄÄTTÄJÄT

OSALLISTUMINEN, VAIKUTTAMINEN JA KUULLUKSI TULEMINEN

Lapsiasiavaltuutettu suosittaa, että

- lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemista ja huomioon ottamista tulee lisätä kaikissa lasten kasvuympäristöissä, etenkin koulussa ja kotikunnassa. Kuntien päättäjille, palveluiden ammattilaisille sekä koulu yhteisölle tulee järjestää koulutusta eri ikäisten lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemisesta ja osallistumisen hyvistä käytännöistä.
- lasten mielipiteet tulee huomioida palveluiden arjen vuorovaikutuksessa, palveluiden kehittämistyössä sekä kuntien ja valtion päätöksenteon tärkeysjärjestyksestä päätettäessä.
- jokaiseen kuntaan tarvitaan lasten ja nuorten osallistumista tukevat rakenteet eli oppilaskunnat, lasten parlamentit ja nuorisovaltuustot.
- lasten mielipiteet on huomioitava ympäristön arvioinnissa, liikenneratkaisuissa ja kaavoituksessa.
- päätöksenteossa tulee ottaa käyttöön päätösten lapsivaikutusten arviointi eli lapsiin kohdistuvien vaikutusten selvittäminen ennen päätöksentekoa.

PERHE JA VANHEMMUUS

Lapsiasiavaltuutettu suosittaa, että

- lasten vanhemmille tulee turvata paremmat mahdollisuudet työn ja perheen yhteensovittamiseen ja vanhemman velvollisuuksien hoitamiseen.
- yhteiskunnassa on järjestettävä parempi taloudellinen tuki lasten vanhemmille työajan lyhentämiseen ja osa-aikatyön tekemiseen sekä pyrittävä asumisen kustannusten vähentämiseen.

KOULU

Lapsiasiavaltuutettu suosittaa, että

- koulua tulee kehittää niin, että se tukee ympäristönä nykyistä kokonaisvaltaisemmin lasten ja nuorten hyvinvointia. Tämä tarkoittaa
  - panostamista ruokaan, tilojen ja pihan viihtyisyyteen sekä lasten mielipiteiden kartoittamista näistä aiheista
  - liikkumisen ja virkistymisen mahdollisuuksien lisäämistä koulupäivän yhteyteen, välitunnille ja kerhoihin
  - oppilaiden omien vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä sekä oppilaskuntatoiminnan ja sen ohjaamisen tukemista
  - kiusaamisen ehkäisemistä ja kiusaamista vähentävien (esimerkiksi KiVa-koulu) toimintamallien jalkauttamista kaikkiin kouluihin
  - lasten ja nuorten suorituspainoiden vähentämistä koulun arjessa sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja vahvistavan toiminnan lisäämistä
  - opetustoimen ja nuorisotyön yhteistyön tiivistämistä koulujen yhteisöllisyyden vahvistamisessa.
- koulun oppilashuollon, erityisesti kouluterveydenhuollon, koulukuraattorien ja koulupsykologien palvelut on turvattava osana koulu yhteisöä.

VAPAA-AIKA JA HARRASTUKSET

Lapsiasiavaltuutettu suosittaa, että

- lasten ja nuorten vapaa-ajantoiminnan ja harrastusten edistämiseksi on tuettava myös toimintaa, joka tarjoaa mahdollisuuksia harrastaa monipuolisesti ilman suoritus- ja kilpailupaineita. Toimintaan tarvitaan lisää nuoria vertaisohjaajia sekä vapaaehtoisia aikuisia erilaisten kerhojen ohjaajiksi, joten ohjaajien kouluttamista ja toimintamahdollisuuksia on tuettava.
- harrastusmahdollisuuksien monipuolisuudesta on huolehdittava myös pienillä paikkakunnilla.
- koulujen ja päiväkotien pihoja on kehitettävä monipuolisina lähiliikuntapaikkoina.

Liitteet

19.10.2007

Hyvä opettaja/ohjaaja,

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteuttaa tänä syksynä valtakunnallisen, 4.–9.-luokkalaisille suunnatun kyselyn. Kyselyllä halutaan kartoittaa lasten ja nuorten kokemuksia heidän oikeuksiensa toteutumisesta kotona, vapaa-ajalla, koulussa ja päätöksenteon tasolla. Kyselyn tuloksia tullaan käyttämään raportoinnissa YK:lle vuoden 2008 aikana.

Lapsiasiavaltuutettu on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen, jonka tehtävänä on seurata ja edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista Suomessa. Lapsen oikeudet on määritelty Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, johon Suomi liittyi 1991. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sopimusvaltioita sitoo velvollisuus raportoida sopimuksen toteutumisesta viiden vuoden välein.

Kysely ei ole tieteellinen tutkimus vaan suuntaa antava selvitys. Se toteutetaan verkkokyselynä etukäteen valittujen koulujen ja vapaa-ajan ryhmien välityksellä noin 500 lapselle ja nuorelle ympäri Suomen. Kyselyn yhteistyökumppaneina toimivat Opetushallitus, Suomen Lasten Parlamentti yhdistys ry, Kerhokeskus – koulutyön tuki ry, Pelastakaa Lapset ry, Suomen UNICEF ja varhaisnuorisjärjestöjen Kuunnelkaa meitä -osallisuushanke.

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 12 korostaa lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lasten osallistumisen edistäminen on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun työtä. Yhteydenpito lapsiin ja nuoriin sekä heidän mielipiteidensä välittäminen päätöksentekijöille on valittu lapsiasiavaltuutetun vuoden 2007 painopistealueeksi.

Sinä, arvoisa opettaja/ohjaaja, olet kyselyn toteutumisen avainhenkilö. Toivon, että lähdet mukaan toteuttamaan kyselyä ja osaltasi mahdollistat lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemisen.

Kyselystä vastaa lapsiasiavaltuutetun toimistossa suunnittelija Päivi Tuononen (paivi.tuononen@stm.fi, p. 050-4051700, 09-16073989), jolta saatte tarvittaessa lisätietoja.

Yhteistyöterveisin,
Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

Litteinä vanhemmille lähetettävä, kyselyä koskeva tiedote sekä ohjeet kyselyn toteuttamiseksi.

Hyvät lapsen/nuoren huoltajat,

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteuttaa tänä syksynä valtakunnallisen, 4.–9.- luokkalaisille suunnatun kyselyn. Kyselyllä halutaan kartoittaa lasten ja nuorten kokemuksia heidän oikeuksiensa toteutumisesta kotona, vapaa-ajalla, koulussa ja päätöksenteon tasolla. Kyselyn tuloksia tullaan käyttämään raportoinnissa YK:lle vuoden 2008 aikana.

Lapsiasiavaltuutettu on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen, jonka tehtävänä on seurata ja edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista Suomessa. Lapsen oikeudet on määritelty Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, johon Suomi liittyi 1991. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sopimusvaltioita sitoo velvollisuus raportoida sopimuksen toteutumisesta viiden vuoden välein.

Kysely ei ole tieteellinen tutkimus vaan suuntaa antava selvitys. Se toteutetaan etukäteen valittujen koulujen ja vapaa-ajan ryhmien välityksellä noin 500 lapselle ja nuorelle ympäri Suomen. Kyselyn yhteistyökumppaneina toimivat Opetushallitus, Suomen Lasten Parlamentti yhdistys ry, Kerhokeskus – koulutyön tuki ry, Pelastakaa Lapset ry, Suomen UNICEF ja varhaisnuorisjärjestöjen Kuunnelkaa meitä -osallisuushanke.

Kysely toteutetaan kouluissa opettajan valvomana verkkokyselynä. Vapaa-ajan kerhoissa kysely toteutetaan verkkokyselynä tai perinteisellä kyselylomakkeella. Kyselyssä ei kerätä vastaajien henkilötietoja. Saatuja vastauksia tullaan käsittelemään luottamuksellisesti ja kyselyn tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäinen lapsi tai nuori ole tunnistettavissa raportista.

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 12 korostaa lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lasten osallistumisen edistäminen on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun työtä. Yhteydenpito lapsiin ja nuoriin sekä heidän mielipiteidensä välittäminen päätöksentekijöille on valittu lapsiasiavaltuutetun vuoden 2007 painopistealueeksi.

Kyselystä vastaa lapsiasiavaltuutetun toimistossa suunnittelija Päivi Tuononen (paivi.tuononen@stm.fi, p. 050-4051700, 09-16073989), jolta saatte tarvittaessa lisätietoja.

Kiitos yhteistyöstä.
Ystävällisin terveisin,
Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

Hyvä lasten parlamentin jäsen,

Olen lähettänyt Sinulle kyselyn lasten oikeuksien toteutumisesta Suomessa.
Kysymykset koskevat kotia, koulua ja vapaa-aikaa.

Voit kertoa kyselyssä, mitkä asiat mielestäsi ovat hyvin ja missä on korjaamisen tarvetta.
Voit myös kertoa miten haluaisit osallistua paremmin.

Kokoan näkemyksiä koululaisilta ympäri Suomea. Välitän lasten mielipiteet päättäjille Suomessa.

Lisäksi lasten mielipiteet välitetään YK:n lapsen oikeuksien komitealle.
Komitea seuraa lasten oikeuksien toteutumista.

Uskon, että Sinä olet omassa kunnassasi oikein hyvä lasten oikeuksien asiantuntija.
Odotan mielenkiinnolla vastaustasi.

Terveisin,
Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutettu seuraa ja edistää kaikkien alle 18-vuotiaiden
oikeuksia ja hyvinvointia Suomessa.

Yksi valtuutetun tärkeimmistä tehtävistä on kuunnella
lasten ja nuorten mielipiteitä ja välittää niitä päätöksentekijöille.

Lapsiasiavaltuutetun kysely lapsen oikeuksista

Kyselyn taustat

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteuttaa tänä syksynä 4.–9.-luokkalaisille suunnatun valtakunnallisen kyselyn. Kyselyllä kartoitetaan lasten ja nuorten kokemuksia heidän oikeuksiensa toteutumisesta kotona, koulussa, vapaa-ajalla ja päätöksenteon tasolla. Kyselyn tuloksia tullaan käyttämään raportoinnissa YK:lle vuoden 2008 aikana.

Lasten oikeudet on määritelty lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, joka hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989. Kaikki maailman maat kahta lukuun ottamatta ovat sopimuksen osapuolia. Suomi liittyi sopimukseen 1991. Sopimus koskee jokaista alle 18-vuotiasta.

Sopimuksen noudattamista ja lapsen oikeuksien toteutumista seuraa YK:n lapsen oikeuksien komitea. Jokaisen sopimukseen liittyneen maan tulee raportoida viiden vuoden välein edistymisestään lapsen oikeuksien toteuttamisessa. Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on seurata ja edistää lapsen oikeuksien ja edun toteutumista Suomessa.

Nyt toteutettavan kyselyn kautta kertyvät lasten ja nuorten omat näkemykset liitetään ensimmäistä kertaa mukaan YK:lle lähetettävään raporttiin. Kyselyn yhteistyökumppaneita ovat Suomen UNICEF, Suomen Lasten Parlamentti yhdistys ry, Kerhokeskus – koulutyön tuki ry, Opetushallitus, Pelastakaa Lapset ry sekä varhaisnuorisjärjestöjen Kuunnelkaa meitä -osallisuushanke.

Kyselyyn valmistautuminen ja siitä tiedottaminen

Kyselyyn vastaaminen on lapsille ja nuorille vapaaehtoista. Toivomme Teidän kannustavan lapsia ja nuoria osallistumaan, sillä vastaaminen on yksi tapa vaikuttaa omiin asioihin. Ennen kyselyn toteuttamista lasten/nuorten vanhemmille toimitetaan kyselyä koskeva tiedote, jota voitte monistaa sopivan määrän lähettämästämme kirjeestä.

Kyselyn tekeminen ryhmässä vie noin yhden oppi-/kerhotunnin mittaisen ajan. Toivomme kuitenkin, että kyselyyn osallistuminen voisi olla ryhmällemme parin tunnin tai kokoontumiskerran mittainen prosessi, jolloin voisitte ensin tutustua yhdessä lapsen oikeuksien yleissopimukseen.

Olemme yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa toteuttaneet alakouluikäisille lapsille suunnatun lapsen oikeuksia koskevan julisteen ”Minun oikeuteni” ja yläkoululaisille sopivan yleisesitteen. Toimitamme esitteitä kyselyyn osallistuville kouluille/kerhoille työskentelyä varten.

Lapsen oikeuksien sopimusta voitte käsitellä oman ryhmänne tarpeisiin soveltaen esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Tutustukaa yhdessä julisteeseen/esitteeseen ja lukekaa se läpi. Yläkoululaiset voivat käydä läpi kaikki artikkelit.

- Muutamia apukysymyksiä pohdittavaksi ja yhteistä keskustelua varten:
- Mihin lasten oikeuksia tarvitaan?

Toteutuvatko sopimukseen kirjatut oikeudet suomalaisten lasten elämässä?
Entä omassa elämässä? Miten oikeuksien toteutuminen näkyy käytännössä?

Mitä tapahtuisi, jos oikeudet otettaisiin pois?

Minkälaisissa tilanteissa aikuisen kanssa voi tulla keskustelua siitä, ettei lapsi/nuori ole saanut toteuttaa omia oikeuksiaan?

Mitä aikuisten tulisi tehdä, jotta lasten oikeudet toteutuisivat?

- Etsikää sopimuksesta ne artikkelit, jotka tuntuvat ryhmän mielestä tärkeimmiltä.

Suomen UNICEF on tehnyt lapsen oikeuksien sopimuksesta oppimateriaalia.

Materiaalia voi tilata UNICEFin toimistosta tai ladata osoitteesta <http://www.unicef.fi/oppimateriaalit>.

Kyselyn järjestäminen koulussa tai ryhmässä

Toivomme Teidän järjestävän kyselyyn vastaamisen normaalien koulutuntien tai harrastusajan puitteissa. Vastaaminen on hyvä ajoittaa ajankohtaan, jolloin lapset/nuoret ovat virkeitä ja valmiita keskittymään.

Kysely toteutetaan kouluissa ja vapaa-ajan harrasteryhmissä sähköisenä verkkokyselynä. Jos käytössänne ei ole atk-luokkaa, ottakaa yhteyttä lapsiasiavaltuutetun toimistolle, niin sovitaan ryhmänne työskentelytavasta erikseen. Yhteystiedot toimistolle löytyvät tämän ohjeistuksen lopusta.

Verkkokyselyn löydätte lapsiasiavaltuutetun piilosivulta osoitteesta <http://www2.lapsiasia.fi/kysely>. Sivulla on tarjolla kolme erilaista linkkiä: alakouluikäisten ja yläkoululaisten kyselyt sekä ruotsinkielinen kysely. Linkkejä klikkaamalla pääsee vastaamaan kyselyyn, johon ei tarvita erikseen tunnuksia tai salasanoja. Survette-ohjelman kyselyn toteuttamiseksi on tarjonnut Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Kyselyn vastausaika jatkuu 15.12.2007 saakka.

Kyselyn teemat ja rakenne

Kysely perustuu avoimiin kysymyksiin. Ennen kyselyn täyttämistä on hyvä käydä vastaajien kanssa rakennetta läpi, jotta vastaaminen olisi helpompaa. Kyselyn teema-alueet ovat seuraavat:

- **koti ja perhe:** paikka, jossa lapsi asuu ja ne ihmiset, joiden kanssa hän elää (sijaishoidossa asuvat lapset ja nuoret voivat kertoa omasta asuinyhteisöstään: sijaisperheestä tai laitoksesta)
- **koulu:** koulupäivä (koulutunnit, välitunnit, ruokailu), oppiaineet, koulun tilat ja piha, koulun henkilökunta ja kaverisuhteet
- **vapaa-aika:** harrastukset, ystävät, lähiympäristö ja muu vapaa-ajanvietto
- **lapset ja nuoret Suomessa*:** lasten ja nuorten hyvinvointi ja sitä koskeva päätöksenteko
(* tämä teema koskee vain lääkoululaisia)
- **oikeus hyvään lapsuuteen/nuoruuteen**

Neljään ensimmäiseen teemaan liittyen kysytään seuraavia asioita:

- a) Mitkä asiat ovat hyvin/mihin olet tyytyväinen?
- b) Mitkä asiat ovat huonosti/mitkä asiat kaipaavat parannettavaa?
- c) Mihin asioihin haluaisit vaikuttaa enemmän?

Näitä teema-alueita voidaan hahmottaa etukäteen keskustelemalla yhdessä. Teemat voidaan esim. koota taululle ja miettiä yhdessä, mitä asioita kuhunkin kokonaisuuteen liittyy. Nuorempia vastaajia voi myös helpottaa a, b ja c -tyypin kysymysten esittäminen kuvina esim. iloisella ja surullisella naamalla sekä vaikkapa hahmolla, jonka käsi on pystyssä tms.

Viimeisessä teemassa Oikeus hyvään lapsuuteen/nuoruuteen on muutama yleinen kysymys lapsena/nuorena olemisesta sekä oman elämän suruista ja iloista.

Ohjeita kyselytilanteen ohjaamiseen

Kyselyyn vastaaminen ei ole koe, vaan mahdollisimman vapaamuotoinen tilanne ilman ylimääräisiä paineita. Jos lapsi/nuori ei keksi vastattavaa johonkin kysymykseen, voi vastauskentän jättää tyhjäksi ja siirtyä seuraavaan kysymykseen.

Kyselyä ohjaava aikuinen saa selventää lapsille/nuorille kysymysten tarkoitusta, jos se jää heille epäselväksi. Kyselyn aiheista voidaan keskustella yhdessä, mutta aikuisen on pyrittävä välttämään varsinaista johdattelua, joka vaikuttaisi vastauksien sisältöön.

Kysely perustuu vastaajien omiin näkemyksiin ja mielipiteisiin. Oikeita vastauksia kysymyksiin ei ole. Jokaisen lapsen ja nuoren kokemus omasta elämästään ja arjestaan on arvokas. Toivomme Teidän kannustavan lapsia ja nuoria pohtimaan omaa elämäänsä ja ilmaisemaan mielipiteensä rohkeasti.

Kyselyn ohjaavan aikuisen tulee taata vastaajille yksityisyyden suoja: lasten/nuorten vastaukset ovat henkilökohtaisia, eivätkä kuulu toisille lapsille taikka aikuisille. Vastaajille kannattaa myös kertoa, että heidän antamia tietoja käsitellään anonymisti (nimiä tai muita henkilötietoja ei kerätä) ja luottamuksellisesti niin, ettei kyselyraportista tule erottumaan yksittäisen lapsen/nuoren vastaukset.

Jotta lasten ja nuorten mielipiteet tulisivat mahdollisimman hyvin ymmärretyiksi, on kyselyyn osallistuvien tärkeää osata **perustella** vastauksensa selkeästi. Tästä esimerkki:

Kysymys: "Mitä kouluun liittyviä asioita voitaisiin vielä parantaa?" Jos tähän kysymykseen kirjoittaa vastaukseksi esimerkiksi pelkästään "välitunnit", ei vastausta lukeva ulkopuolinen voi tietää tämän perusteella, mikä välitunneissa kaipaa parannettavaa. Vastaajan on hyvä kuvaila muutamalla sanalla, toivoisiko hän esim. enemmän tekemistä välitunneille, pidempiä välitunteja vaiko jotain muuta.

Hyvin perustelemalla lasten ja nuorten mielipiteet ja toiveet tulevat paremmin ymmärretyiksi ja ne saadaan välitettyä eteenpäin YK:n lapsen oikeuksien komitealle ja muille niistä kiinnostuneille päättäjille.

Ottakaa yhteyttä, mikäli Teillä on ongelmia verkkokyselyn käytössä.

Vastaan mielelläni myös muihin kyselyä koskeviin kysymyksiinne!

Yhteistyöterveisin,

Päivi Tuononen, suunnittelija

paivi.tuononen@stm.fi, p. 050-4051700, 09-16073989

Lapsiasiavaltuutetun toimisto, PL 41, 40101 Jyväskylä

Lapsen oikeuksien kysely

Vastaajan tiedot

Olen

tyttö

poika

Olen

9 vuotta   12 vuotta   15 vuotta

10 vuotta   13 vuotta   16 vuotta

11 vuotta   14 vuotta   17 vuotta

Kotikaupunki tai -kunta _____

Koti ja perhe

- paikka jossa asut ja ne ihmiset, joiden kanssa elät

Mitkä asiat ovat hyvin kotonasi tai perheessäsi (tai muussa yhteisössä, jossa elät)?

_____

Mihin asioihin haluaisit vaikuttaa enemmän kotona tai perheessä?

_____

Koulu

- koulupäivä (koulutunnit, välitunnit, ruokailu), oppiaineet, koulun tilat ja piha, koulun henkilökunta (aikuiset) ja kaverisuhteet

Mihin asioihin olet tyytyväinen koulussasi?

_____

Mitä kouluun liittyviä asioita voitaisiin vielä parantaa?

_____

Mihin asioihin koulussasi haluaisit vaikuttaa enemmän?

_____

Vapaa-aika

- vapaa-ajan viettoon liittyvät asiat, esim. harrastukset, kaverit ja asuinympäristö

Mihin asioihin olet tyytyväinen vapaa-aikaasi liittyen?

Mitä vapaa-aikaan liittyviä asioita voitaisiin vielä parantaa?

Missä asioissa (esim. harrastuksiin tai asuinympäristöön liittyen) haluaisit vaikuttaa enemmän?

Lapset ja nuoret Suomessa* (*yläkoululaisten vastattavaksi)

- lasten ja nuorten hyvinvointi ja sitä koskeva päätöksenteko

Mitkä asiat ovat Suomessa hyvin lasten ja nuorten kannalta?

Mihin asioihin lasten ja nuorten elämässä aikuisten tulisi vaikuttaa enemmän?

Missä asioissa haluaisit vaikuttaa itseäsi (tai yleisesti Suomen lapsia ja nuoria) koskevaan päätöksentekoon?

Oikeus hyvään lapsuuteen ja nuoruuteen

Mikä on mielestäsi parasta siinä, että olet lapsi/nuori?

Mitkä asiat elämässäsi tekevät sinut surulliseksi?

Mitkä asiat elämässäsi tekevät sinut iloiseksi?

Tiedätkö tarpeeksi omista oikeuksistasi?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Kiitos vastauksistasi!

Kyselyyn osallistuneiden taustatiedot

Kyselyyn osallistui lapsia ja nuoria seuraavilta paikkakunnilta:

Haapamäki
 Heinola
 Helsinki
 Himanka
 Inari
 Inkoo
 Joensuu
 Jokioinen
 Jyväskylä
 Jyväskylän maalaiskunta
 Jämsä
 Kemi
 Korpilahti
 Kotka
 Leppävirta
 Lohja
 Loimaa
 Nokia
 Oulu
 Oulunsalo
 Pori
 Raahе
 Raisio
 Savonlinna
 Siuntio
 Sulkava
 Sysmä
 Tampere
 Uusikaupunki
 Vantaa
 Vihti
 Äänekoski

Sekä Suomen Lasten Parlamentin edustajia eri kunnista.

Vastaajien ikäjakauma

Vastaajia yhteensä 607

IKÄ	VASTAAJIA
9	16
10	74
11	128
12	102
13	29
14	50
15	86
16	10
17	6
9–12 v. (ei eritelty)	106 (SLP:n edustajat)

KOULUASTE

- alakoulu 426 (70%)
- yläkoulu+2. aste 181 (30%)

SUKUPUOLI

- tyttöjä 260
- poikia 239
- ei tietoa 2 + 106 (SLP)

KIELI

- suomi 582
- ruotsi 25

TIESITKÖ, ETTÄ LAPSILLA ON OMAT OIKEUDET?

**IHMISOIKEUDET
KUULUVAT JOKAISELLE
IÄSTÄ RIIPPUMATTA.**

**YK:N LAPSEN
OIKEUKSIEN
YLEISSOPIMUS ON
TEHTY TURVAAMAAN
LAPSEN ERITYISIÄ
TARPEITA JA ETUA.**

LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS
hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien
yleiskokouksessa vuonna 1989. Kaikki
maailman maat kahta lukuun ottamatta
ovat sopimuksen osapuolia. Suomi liittyi
sopimukseen 1991. Sopimus velvoittaa
Suomessa erityisesti valtiota ja kuntia.
Lisäksi se velvoittaa lasten vanhempia ja
muuta aikuisia.

**KAIKKI
LAPSET OVAT
TASA-ARVOISIA**

**YK:N LAPSEN
OIKEUKSIEN SOPIMUS
KOSKEE JOKAISTA
ALLE 18-VUOTIASTA**

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS LYHYESTI

1. Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.
2. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ominaisuuksien, mielipiteiden tai alkuperän vuoksi.
3. Lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
4. Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet.
5. Valtion on kunnioitettava vanhempien tai muiden lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatuksessa.
6. Lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle omaan tahtiin.
7. Lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen. Lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla ensisijaisesti heidän hoidettavanaan.
8. Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa.
9. Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.
10. Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttelämättä.
11. Valtion pitää estää lasten laitton kuljettaminen maasta toiseen.
12. Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.
13. Lapsella on mielipiteidensä ilmaisemiseksi oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia vapaasti, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia.
14. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä on kunnioitettava.
15. Lapsella on oikeus liittyä yhdistyksiin ja toimia niissä.
16. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjesalaisuuteen. Hänen kunniaansa tai mainettaan ei saa halventaa.
17. Lapsella on oikeus saada tiedotusvälineiden kautta sellaista tietoa, joka on tärkeää hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta. Lasta tulee suojella hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta tiedolta ja aineistolta.
18. Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta. Heillä on oikeus saada tukea tehtäväänsä. Vanhempien tulee toimia lapsen edun mukaisesti. Valtion on turvattava päivähoito- ja lastensuojelupalvelut.
19. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
20. Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.
21. Lapsi voidaan adoptoida, jos se on hänen kannaltaan paras vaihtoehto.
22. Pakolaislapsella on oikeus saada tarvitsemansa erityinen huolenpito.

JOS HAVAITSET, ETTÄ OIKEUKSIASI LAIMINLYÖDÄÄN, VOIT KESKUSTELLA ASIASTA ESIMERKIKSI VANHEMPIEN, OPETTAJAN, TERVEYDENHOITAJAN, KOULUKURAATTORIN TAI MUUN LUOTETTAVAN AIKUISEN KANSSA.

- 23.** Vammaisen lapsen pitää saada parasta mahdollista hoitoa ja apua, joka edistää hänen itseluottamustaan ja osallistumistaan.
- 24.** Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvitsemansa terveyden- ja sairaudenhoito. Äideille on taattava asianmukainen terveydenhoito.
- 25.** Syntymäkotinsa ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on oikeus hänelle annetun hoidon ja hänen sijoituksensa perusteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.
- 26.** Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan.
- 27.** Lapsella on oikeus hänen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
- 28.** Lapsella on oikeus saada maksuttomasti perusopetusta. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä. Kurinpidon koulussa tulee kunnioittaa lapsen ihmisarvoa.
- 29.** Koulutuksen on kehitettävä lapsen yksilöllisiä taitoja, ihmisoikeuksien sekä lapsen oman kielen ja kulttuurin kunnioitusta, vastuullista kansalaisuutta, suvaitsevaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa sekä ympäristön suojelua.
- 30.** Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvalla lapsella on oikeus omaan kulttuuriinsa, uskontoonsa ja kieleensä.
- 31.** Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.
- 32.** Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään.
- 33.** Lasta on suojeltava huumeilta ja laittomalta huumekaupalta.
- 34.** Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä.
- 35.** Valtioiden on estettävä lapsikauppa.
- 36.** Lasta on suojeltava kaikelta hänen hyvinvointiaan uhkaavalta hyväksikäytöltä.
- 37.** Lasta ei saa kiduttaa. Lasta ei saa rankaista julmalla tai halventavalla tavalla. Lapsen vangitsemisen tulee olla viimesijainen keino ja silloinkin on huomioitava hänen ikänsä mukaiset tarpeet.
- 38.** Alle 18-vuotiaasta ei saa värvätä armeijaan eikä hän saa osallistua sodankäyntiin. Aseellisissa selkkauksissa on suojeltava lapsia.*
- 39.** Väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.
- 40.** Lakia rikkonutta lasta on suojeltava ja hänen oikeuksiaan on kunnioitettava. Oikeudenkäynnissä tulee huomioida erikseen lapsen ikä- ja kehitystaso.
- 41.** Jos valtion kansallinen lainsäädäntö turvaa lapselle paremmat oikeudet kuin tämä sopimus, sitä on noudatettava.
- 42.** Valtion on huolehdittava, että kaikki kansalaiset tietävät lapsen oikeudet.
- 43.** Tämän sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.
- 44.–54.** Nämä artikkelit ovat päätöksiä sopimukseen liittymisestä, muuttamisesta, siitä raporttoimisesta ja sopimuksen muusta voimassaolosta.

* Lisäpöytäkirjassa ikäraja on nostettu 15:sta 18 ikävuoteen.

VARSINAISEN SOPIMUSTEKSTIN LÖYDÄT LYHENTÄMÄTTÖMÄNÄ VERKKOSIVUILTA WWW.LAPSIASIA.FI

LAPSELLA ON OIKEUS HYVÄÄN ELÄMÄÄN

LASTEN OIKEUDET OVAT AIKUISTEN VELVOLLISUUKSIA.

Viranomaisten on kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissään ja päätöksissään arvioitava niiden vaikutukset lapseen, otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä.

VANHEMILLA JA HUOLTAJILLA ON ENSISIJAINEN VASTUU LAPSENSA HUOLENPIDOSTA JA KASVATUKSESTA.

Tähän tehtävään heillä on oikeus saada tukea, ohjausta ja neuvontaa.

Jos vanhemmat tai huoltajat eivät tuesta huolimatta pysty huolehtimaan lapsensa hyvinvoinnista, valtion on turvattava lapselle hyvä hoito sijaisperheen, laitoshoidon tai adoption kautta.

SOPIMUKSEN NOUDATTAMISTA JA LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISTA SEURAA YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN KOMITEA.

Sopimukseen liittyneiden maiden tulee raportoida edistymisestään komitealle viiden vuoden välein.

Komitea esittää saamiensa määräaikaisraporttien pohjalta kunkin maan tilanteesta omat huolenaiheensa ja suosituksensa. Suomessa raportoinnista vastaa ulkoministeriö.

SOPIMUKSEN SISÄLTÖ VOIDAAN TIIVISTÄÄ KOLMEEN ERI TEEMAAN:

PROTECTION

Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan.

PROVISION

Lapsella on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista.

PARTICIPATION

Lapsella on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon.

Lapsiasiavaltuutettu seuraa ja edistää lasten oikeuksia Suomessa.

YK:n lastenjärjestöllä UNICEFilla on myös oikeus ja velvollisuus valvoa sopimuksen toteutumista.

Muut lapsi- ja nuorisojärjestöt antavat asiantuntija-apua ja edistävät eri tavoin lapsen oikeuksia.

LAPSEN NÄKEMYKSET ON OTETTAVA HUOMIOON

”Asiaa aikuisille!” on lasten ja nuorten oma puheenvuoro oikeuksiensa toteutumisesta ja hyvinvoinnista. Selvitys perustuu yli 600 ala- ja yläkoululaisen vastauksiin. Lapsiasiavaltuutettu selvitti lasten mielipiteitä raportoidakseen niiden perusteella YK:n lapsen oikeuksien komitealle.

Moni asia Suomessa on lasten mielestä hyvin. Lapset haluavat kuitenkin vaikuttaa enemmän oman arkensa asioihin. Lapset ja nuoret toivovat myös lisää mahdollisuuksia ei-kilpailulliseen harrastamiseen, rentoutumiseen ja yhdessäoloon perheen ja kavereiden kanssa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Cygnaeuksenkatu 1, Jyväskylä
PL 41, 40101 Jyväskylä
faksi (014) 337 4248
puhelin (09) 16001
lapsiasiavaltuutettu@stm.fi
www.lapsiasia.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö
Meritullinkatu 8, Helsinki
PL 33, 00023 Valtioneuvosto
faksi (09) 160 74126
puhelin (09) 16001
www.stm.fi